

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ТУШЕВА Вікторія Володимирівна

УДК [371.124:001] (477)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант - академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор **ЄВТУХ Микола Борисович**, Національна академія педагогічних наук України, академік-секретар відділення вищої освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **ОТИЧ Олена Миколаївна**, директор науково-дослідного Інституту ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

доктор педагогічних наук, професор **ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна**, Київський університет імені Бориса Грінченка, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв;

доктор педагогічних наук, професор **КУРЛЯНД Зінаїда Наумівна**, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», завідувач кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 12 травня 2016 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 8 квітня 2016 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку і функціонування системи вищої музично-педагогічної освіти супроводжується посиленням її дослідницького компоненту, розширенням арсеналу наукових методів, їх комплексного використання в осягненні культурно-мистецької, освітньо-педагогічної дійсності на інтегративному і міждисциплінарному підґрунті, що потребує переосмислення педагогічного впливу науки на особистісний розвиток майбутнього вчителя музики, цілеспрямованого формування його дослідницької і методологічної компетентності як показника професійної і соціальної зрілості вчителя.

В умовах модернізації вищої освіти науковий потенціал особистості розглядається як найвища планка і кваліфікаційна характеристика майбутніх учителів, а дослідницьке навчання визначається найважливішим стратегічним напрямом забезпечення якості їх професійної освіти (В. Андрущенко, Г. Балл, В. Бондар, В. Буряк, С. Гончаренко, М. Євтух, Г. Клобак, М. Князян, В. Кремень, З. Курлянд, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Семиченко, О. Снісаренко, Л. Сущенко, О. Цокур та ін.). Ці педагогічні виклики підтверджуються головними вимогами Болонського процесу щодо необхідності створення Європейського простору вищої освіти, яке має відбуватися одночасно та паралельно зі створенням простору наукових досліджень, і мають відображення у державних документах – Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійний розвиток працівників», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), «Плані дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009-2012 рр.» та ін., де як концептуальна закладена ідея інтеграції науки і освіти, «онаучнення» сучасного освітнього і мистецького простору.

З огляду на концептуальні положення педагогічної освіти про необхідність визначення її нових культурних детермінантів і аксіологічних орієнтирів, особливої значущості набуває пошук шляхів підготовки майбутнього вчителя музики як дослідника, здатного до мисленневої аналітико-синтетичної, еволюційно-прогностичної діяльності, вибудовування наукових стратегій і дослідницького пошуку на основі різних «логік» мислення, полікультурного діалогу, наукового обґрунтування полісистемних педагогічних та виховних технологій, володіння категоріально-поняттєвим апаратом музично-педагогічної теорії і практики, і на цьому фундаменті створення індивідуального концепту розв'язання наукових проблем у галузі музичної освіти. Ці завдання можливо реалізувати крізь призму синергетичної парадигми (П. Анохін, О. Князева, С. Курдюмов, І. Пригожин, О. Самарський та ін.), в аспекті якої актуалізуються процеси «нелінійного» цілісного педагогічного мислення, діалогічного наукового і художнього пізнання, саморозвитку когнітивних особистісних якостей.

Актуальність проблеми дослідження підтверджується педагогічними працями провідних науковців України в галузі мистецької освіти (А. Болгарського, Б. Бриліна, В. Бутенка, О. Єременко, А. Козир, Г. Ніколаї, О. Олексюк, В. Орлова, О. Отич, Г. Падалки, А. Растригіної, О. Ребрової, О. Ростовського, О. Рудницької,

Н. Сегеди, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін.) щодо значущості дослідницького вектору педагогічної діяльності у професійному зростанні майбутнього вчителя музики, експериментальної платформи в осягненні мистецьких процесів. Необхідність введення у тезаурус педагогічної науки поняття «науково-дослідницька культура» пояснюється підвищеним інтересом учених до науково-методологічної освіти (З. Кіль, Д. Шале), зміною статусу науки в освітньому і мистецькому просторі, необхідністю поглибленого наукового осмислення соціокультурних і освітньо-педагогічних процесів, їх системної цілісності, творчого відтворення дослідницьких, педагогічних і мистецьких цінностей.

Значний внесок у розробку теорії і методики формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя було здійснено вітчизняними (С. Єфремов, І. Краснощок, О. Крушельницька, А. Лудченко, О. Микитюк, І. Руснак, В. Шейко, Н. Якса та ін.) та зарубіжними (В. Кеслер, З. Кіль, В. Кньюрншильд, М. Олтен, Я. Ольберц, Дж. Шваб та ін.) вченими, фундаментального значення набувають праці С. Гончаренка, В. Загвязинського, І. Зимньої, В. Краєвського, Г. Щедровицького та ін. Водночас результати наукової рефлексії свідчать, що педагогічний потенціал науково-дослідницької культури застосовується не достатньо, а саме її культуро-світоглядна, креативна, гностична функції (Г. Балл, А. Бермус, Б. Лихачов та ін.), які забезпечують формування інтелектуального ресурсу особистості, її здатність до перманентного оновлення наукового знання у педагогічній і мистецькій проекції, збагачення його смислового наповнення, вмінь підводитися до широких творчих узагальнень і асоціацій. У цьому сенсі науково-дослідницька культура як особистісне явище сприятиме розширенню дослідницьких горизонтів, виходячи на нову ступінь пізнання, ґрунтуючись на його гносеологічних, онтологічних, феноменологічних, аксіологічних, синергетичних, герменевтичних засадах.

Теоретичне осмислення закономірностей взаємозв'язку освіти і культури, їх ізоморфної тотожності дозволяє висунути припущення про перспективність і продуктивність застосування культурологічного підходу (В. Біблер, Є. Бондаревська, Б. Гершунський, С. Гессен, І. Зязюн, Н. Крилова, В. Серіков, В. Сластьонін, І. Якиманська та ін.) як концептуально-методологічного підґрунття формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів у галузі музично-педагогічної освіти. У контексті сучасних уявлень про культуру в умовах фундаменталізації та універсалізації навчання, варіативності і полікультурності освітніх систем, частих змін наукових парадигм, аксіологічних орієнтирів наукового пізнання, інтенсивного зростання обсягів науково-педагогічної та художньої інформації науково-дослідницька культура майбутніх учителів музики стає важливим особистісним феноменом.

Актуальність дослідження обраної проблеми зумовлена **суперечностями** між:

- науковою перспективністю включення у науково-педагогічний тезаурус і категоріальний апарат педагогіки поняття «науково-дослідницька культура вчителя», що відображає спосіб гармонізації когнітивних, розумових «сутнісних сил» особистості дослідника, його здатність до системного володіння різними способами мисленнєвої діяльності, методами наукового пізнання, готовність до

професійно-акмеологічного та індивідуально-особистісного самотворення засобами дослідницького пошуку, та відсутністю теоретичного обґрунтування і експлікації цього поняття;

- існуванням різноманітних концепцій і функціональних моделей педагогічної організації науково-дослідницької діяльності вчителя, зокрема музики, та відсутністю фундаментальних розробок щодо формування його науково-дослідницької культури як системного утворення у теорії і практиці педагогіки вищої школи і музично-педагогічної освіти;

- потребою у пошуку нових дидактичних технологій відповідно сучасним вимогам вищої освіти щодо «онаучнення» її простору та відсутністю науково і методично обґрунтованої системи професійної підготовки, домінантними векторами якої є дослідницький, методологічний і світоглядний;

- об'єктивно існуючою культурологічною інтеграцією між культурою, наукою, освітою і мистецтвом та відсутністю урахування цього взаємозв'язку у підготовці майбутнього вчителя музики як дослідника.

Отже, науково-теоретична і практична значущість обраної проблеми, недостатній рівень її розробленості потребує експлікування поняття «науково-дослідницька культура вчителя», визначення його дефінітивного поля, розкриття у контексті сучасних освітніх і мистецьких пріоритетів сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики як особистісного феномену, наповнення його культуротворчим, культуровідповідним змістом, висвітлення теоретичних і методичних засад проблеми дослідження, розробки його концепції, обґрунтування моделі формування досліджуваного особистісного феномену у розрізі професійної підготовки, що і визначило вибір теми дисертаційного дослідження **«Теоретичні і методичні основи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 11 від 17.12.2008 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №1 від 24 лютого 2009 року). Дисертаційне дослідження складає частину наукового напрямку «Теоретико-методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти» (державний реєстраційний номер 112U000666) Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Університету менеджменту освіти НАПН України і співвідноситься з темою кафедри теорії і методики професійної освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (РК № 0111U008876).

Мета дослідження полягає у розробці, обґрунтуванні й експериментальній перевірці теорії і методики формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх учителів. *Предметом дослідження* – теоретичні і методичні основи формування науково-

дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки.

Концепція дослідження. В основу концепції покладено ідею щодо формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики, яке передбачає цілісність педагогічного впливу, урахування поліструктурності і поліфункціональності означеного особистісного феномену, його взаємозв'язок із соціокультурними і педагогічними факторами, що забезпечується взаємодією науково-дослідницьких, освітньо-педагогічних, культурно-мистецьких та індивідуально-особистісних процесів, системною організацією музично-педагогічних досліджень як поетапного розв'язання різних аспектів наукових проблем і спричинює гармонійне формування мотиваційних і особистісних якостей учителя музики, засвоєння ним інтегративного дослідницького і музично-освітнього досвіду, реалізацію метафункції як виразника соціокультурної місії. Саме така якісно нова підготовка майбутніх учителів музики, в якій концентруються оновлені культуротворчі, дослідницькі, педагогічні, мистецькі цінності, закладаються методологічні орієнтири у науковому пізнанні і відтворенні музично-освітньої дійсності, дозволить у такий спосіб досягнути триєдиної цілі – становлення вчителя-дослідника-музиканта.

Концепція дослідження ґрунтується на поєднанні теоретико-методологічного та теоретико-методичного концептів формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки.

Теоретико-методологічний концепт визначається застосуванням:

1) культурологічного підходу як конкретно-наукової методології, методу дослідження, що являє собою експліцитне вираження досліджуваних об'єктів як феноменів культури і способів їх культурного тлумачення; стратегії формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики, що представляє сукупність методологічних положень, організаційно-педагогічних та методичних заходів, практична реалізація яких передбачає культуротворчого, культуровідповідного, аксіологічно орієнтованого структурування науково-пізнавального і музично-освітнього процесу;

2) поліпарадигмальної, системної та інтегративної методології у розкритті сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики і розробці моделі її формування в процесі професійної підготовки;

3) методологічного принципу єдності загального, особливого та одиничного для розкриття взаємозв'язків між поняттями «культура», «професійно-педагогічна культура», «науково-дослідницька культура майбутнього вчителя музики»;

4) принципів наукового пізнання: *детермінізму*, що дозволить визначити системоутворюючі чинники і детермінанти формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики; *сутнісного аналізу* як вибудовування процесу пізнання від опису до пояснення, і від нього до прогнозування особливостей формування і розвитку досліджуваного особистісного феномену; *принципу додатковості*, який уможливорює цілісно і системно окреслити сутнісні характеристики феномену, враховуючи різноманітні концепції і точки зору на проблему.

Це дало підстави розглядати науково-дослідницьку культуру вчителя музики як сукупність особистісних якостей, що забезпечують цілісне і ґрунтовне дослідження освітніх і мистецьких явищ, завдяки оволодінню системним, аналітичним, діалектичним, міждисциплінарним мисленням і науковим світоглядом, різними модусами мисленнєвої діяльності, «метазнаннями» і «метавміннями», які уможливають швидке адаптування в інформаційних потоках; здатністю до наукового і методологічного аналізу музично-педагогічних процесів, вміннями реагувати на умови і вимоги педагогічної науки у мистецькому аспекті, критично оцінювати соціокультурну і музично-освітню дійсність; опануванню дієвого педагогічного і мистецтвознавчого знання, яке набуває евристичності, і на цій основі формування «Я-концепції» вчителя-дослідника-музиканта.

В *теоретико-методичному концепті* реалізується ідея щодо доцільності застосування компетентісного, інноваційного і контекстного підходів як концептуальних детермінантів системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, які можуть стати ефективною методологією побудови практико орієнтованого навчання з урахуванням інтеграційних шляхів розвитку освіти, науки і мистецтва. Розроблена модель означеної формувальної системи здійснюється, завдяки реалізації педагогічних умов і педагогічної технології, представленої різними рівнями по вертикалі (метатехнології, макротехнології, мезотехнології, мікротехнології) й аспектами по горизонталі (науково-концептуальний, змістово-описовий, процесуально-діяльнісний).

Концепція дослідження зумовила визначення його *гіпотези*: формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки буде більш ефективним, якщо на основі методологічного і теоретичного обґрунтування її сутності й структурних компонентів розробити відповідну систему науково-методичного забезпечення, яка передбачає: а) створення концептуальної моделі формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів і вибудовування відповідної музично-освітньої стратегії на основі системного, синергетичного, інтеграційного, культурологічного, аксіологічного, особистісного, діяльнісного, компетентісного, інноваційного і контекстного підходів; б) застосування поліпарадигмального підходу як єдності взаємодоповнюючих теорій, концепцій і методологічних орієнтирів для всебічного розкриття предмету дослідження і наповнення новим змістом професійну підготовку майбутнього вчителя-дослідника-музиканта; в) урахування основних тенденцій розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти (гуманізації, інтегративності, когнітивної полімодальності, когерентності, варіативності, неперервності); г) реалізацію у синергетичній єдності фундаментального, загальнонаукового, методологічного, культурологічного, світоглядного напрямів професійної підготовки майбутніх учителів музики як дослідників; д) створення культурно-науково-освітнього середовища, що потребує посилення його дослідницької, культуротворчої функції на рівні педагогічних і пізнавальних процесів.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Розкрити методологічні основи формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики, які відображають філософські, наукознавчі, культурологічні аспекти обраної наукової проблеми.

2. Висвітлити генезу теорії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів, зокрема музики, ґрунтуючись на вітчизняному і зарубіжному досвіді; проаналізувати сучасний стан проблеми дослідження.

3. Дати науково-педагогічне обґрунтування сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики як особистісного феномену, проаналізувати її структурні та функціональні компоненти; обґрунтувати концепцію дослідження.

4. Дати науково-методичне обґрунтування системи формування науково-дослідницької культури студентів – майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, визначити та обґрунтувати складові цієї педагогічної системи, основні фактори її реалізації, розробити концептуальну модель.

5. Спроекувати і впровадити моніторинг рівнів сформованості науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики, розробити критеріальний апарат дослідження.

6. Експериментально перевірити ефективність концептуальної моделі системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, етапів реалізації системи; підготувати навчально-методичне забезпечення для педагогічної організації цього процесу.

7. Виявити позитивну динаміку рівнів сформованості кожного компоненту досліджуваного особистісного феномену і його як цілісного утворення, підтвердити математичною і статистичною обробкою результати дослідження.

8. На основі проведеного дослідження визначити закономірності, які є характерними для процесу формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики у розрізі їх професійної підготовки.

Методологічну основу дослідження становлять: синергетична парадигма як трансдисциплінарний напрям наукового пізнання; системна та інтегративна методологія; положення щодо поліпарадигмальності педагогічної науки і мистецької практики; культурологічний, соціологічний, антропологічний, герменевтично-семіотичний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний підходи до вивчення феномену культури; різні концепції філософії науки, філософії культури, філософії мистецької освіти; гуманістична методологія; положення щодо загального, особливого та одиничного у вивченні соціокультурних процесів; основні положення щодо взаємозв'язку культури і освіти, культури і науки; принципи культурологічної освіти: культуровідповідності, продуктивності, полікультурності.

Нормативно-правовою базою дослідження стали: документи Болонського процесу, Ради Європи, ЮНЕСКО, вітчизняні державні документи щодо поєднання освіти і науки, інноваційної і дослідницької діяльності на всіх рівнях і напрямках вищої освіти.

Теоретичною основою дослідження стали: *концепції культурологічної освіти* (І. Богданова, Н. Бордовська, В. Сластьонін, Б. Гершунський, І. Ісаєв, Н. Крилова, О. Шевнюк та ін.), *синергетики* (П. Анохін, О. Князева, В. Кремень, С. Курдюмов, Й. Пригожин та ін.); *педагогічні доробки відомих мислителів-просвітників минулого*

щодо застосування дослідницького методу навчання (Сократ, Я. Коменський, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Дістервег; М. Ломоносов, М. Пирогов, Я. Козельський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, С. Шацький, К. Яновський та ін.); зарубіжний досвід з організації науково-дослідної роботи студентів (В. Гумбольдт, Ф. Вальтер, В. Кеслер, З. Киль, Я. Ольберц, Д. Шале, Е. Шартье, М. Свентицький, М. Яковицька); праці з порівняльної педагогіки (В. Лащихіна, Г. Ніколаї, Л. Пуховська, С. Синенко та ін.); теоретичні положення щодо методології науки, методології педагогічної науки (С. Гончаренко, В. Краєвський, В. Кушнір, Н. Мотрошилова, Л. Мікешина, М. Никандров, О. Новиков, В. Стьопін, Г. Щедровицький, Е. Юдін та ін.); теоретичні засади підготовки вчителя, його професійної культури (В. Андрущенко, С. Батишев, І. Бех, А. Бойко, В. Бондар, В. Гриньова, Н. Гузій, А. Деркач, М. Євтух, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Кремень, З. Курлянд, В. Луговий, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Падалка, І. Прокопенко, В. Сластьонін, В. Радул та ін.), дослідницької і методологічної культури вчителя (Г. Кловак, В. Краєвський, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, О. Снісаренко, М. Поташник, В. Семиченко, О. Ходусов, О. Шашенкова та ін.), методологічної культури вчителя музичного мистецтва (Е. Абдуллін, Б. Целковніков та ін.); питання розвитку мотиваційно-потребнісної сфери особистості (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонт'єв, А. Маркова, С. Рубінштейн, В. Шадріков та ін.), когнітивних процесів (А. Брушлинський, Б. Лихачов, О. Матюшкін, В. Моросанова, В. Семиченко та ін.), творчого розвитку особистості, психології творчості (І. Богданова, Є. Барбіна, Д. Богоявленська, О. Дубасенюк, Н. Кічук, Я. Пономар'єв, С. Сисоєва та ін.); аксіологічна проблематика (О. Дробницький, Д. Леонт'єв, М. Каган, В. Тугарінов та ін.), теорія дослідницьких (О. Александров, С. Гончаренко, Л. Мікешина, А. Панін, В. Сагатовський та ін.), педагогічних (К. Абульханова-Славська, В. Гриньова, В. Зінченко, З. Равкін, В. Сластьонін, Є. Шиянов та ін.) і мистецьких, духовних цінностей (Л. Кондрацька, Л. Куненко, О. Олексюк, О. Рудницька та ін.); положення компетентнісної освітньої парадигми (Е. Зеєр, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.); теоретичні та методичні основи підготовки вчителя музики (В. Бутенко, О. Єременко, А. Козир, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Отич, В. Орлов, Г. Падалка, В. Ражніков, А. Растригіна, О. Реброва, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, Н. Сегеда, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.); досвід реалізації дослідницького компоненту професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва (Е. Абдуллін, Л. Арчажнікова, В. Лісовий, Г. Падалка, М. Фалько, Г. Щербакова та ін.).

Методи дослідження: теоретичні: аналітичні методи для вивчення філософського, наукознавчого, психолого-педагогічного, мистецтвознавчого фонду з проблеми, нормативних документів; реального досвіду науково-дослідної роботи викладачів і студентів на музично-педагогічних і мистецьких факультетах з метою встановлення рівня теоретичного і практичного розв'язання проблеми; метод історико-педагогічного аналізу для вивчення генези теорії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів, зокрема музики; теоретичного аналізу і порівняння для виявлення загальних тенденцій у підготовці майбутніх учителів музики як дослідників; індуктивно-дедуктивний метод, побудови гіпотез,

розв'язання протиріч для створення концепції дослідження; системно-структурний, функціональний і метод моделювання для наукової рефлексії компонентної структури науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики як особистісного феномену, конструювання моделі її формування в процесі професійної підготовки, розробки науково-методичного забезпечення розробленої педагогічної системи; *емпіричні*: обсерваційні, опитувальні, праксіметричні методи, психологічне і педагогічне тестування, експертних оцінок для діагностики сформованості досліджуваного феномену; *констатувальний експеримент* для аналізу реального стану проблеми, *формувальний експеримент* для апробації ефективності розробленої моделі системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки; *педагогічний моніторинг* для відстеження динаміки психолого-педагогічних, науково-пізнавальних і музично-освітніх процесів, реалізації зворотного зв'язку; *статистичної обробки результатів* для доведення достовірності й ефективності результатів педагогічного експерименту, що здійснювалося за допомогою непараметричних методів математичної статистики з використанням критерію χ^2 (хі-квадрат) і ϕ -критерію Р. Фішера; *методи екстраполяції* для поширення висновків щодо реалізації розробленої педагогічної системи і створення культурно-науково-освітнього середовища.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано теоретичні і методичні основи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки; *науково відрефлексовано* на основі системної та інтегративної методології, поліпарадигмального підходу сутність означеного особистісного феномену, що має синкретичний характер, виступає підсистемою науково-дослідницької культури як соціальної системи та елементом і видом професійно-педагогічної культури вчителя музики; обґрунтовано структурні і функціональні компоненти досліджуваного особистісного феномену;

- *уточнено* коло споріднених понять, що концентруються навколо категорій «наука» і «культура», виявлено їх основні дефініції, сформульовано положення стосовно їх сутності, які слугують методологічним підґрунтям дослідження;

- *введено* до науково-педагогічного тезаурусу поняття «науково-дослідницька культура вчителя»; *уточнено* поняття «технологія науково-дослідницької діяльності», «музично-педагогічне дослідження», «науковий стиль мислення», «методологічна культура вчителя музики», «мисленева діяльність дослідника» тощо; *обґрунтовано* науково-дослідницькі (пізнавальні, морально-етичні, соціально-гуманістичні) та педагогічні і мистецькі (духовні, загальнолюдські, особистісні, практичні) цінності майбутнього вчителя музики, що складують його аксіосферу, мотиваційні та особистісні якості-новоутворення дослідника;

- *обґрунтовано* застосування культурологічного підходу як теоретико-методологічної основи стратегії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, методу дослідження, для якого принципи цілісності, інтегративності стають домінантними; *введено* поняття «культурно-науково-освітнє середовище»;

- *створено* концептуальну модель системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки на основі загальнонаукових (системного, синергетичного, інтегративного) та конкретно-наукових (культурологічного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, інноваційного, контекстного) підходів, яка реалізується, завдяки розробленим педагогічним умовам; *обґрунтовано* науково-методичне забезпечення цієї системи, її цілі, зміст, закономірності, фактори, принципи, технології і методи; *розроблено* критерії (ціннісно-мотиваційний, гностично-когнітивний, дослідницько-операційний, творчо-креативний), показники, рівні сформованості даного особистісного феномену, етапи розгортання формувального процесу (навчально-дослідницький, науково-дослідницький, науково-методологічний);

- *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо вдосконалення змісту, форм, методів, педагогічних умов підготовки майбутніх учителів-дослідників-музикантів на основі взаємодії та єдності культури, освіти і науки у навчальному процесі; питання щодо історичних витоків проблеми дослідження, застосування зарубіжного досвіду.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні і впровадженні: у *теорію формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів* – положень системної та інтегративної методології, поліпарадигмального підходу; виявленні детермінантів і системоутворюючих чинників формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики; у *педагогіку вищої школи* – поняття «науково-дослідницька культура вчителя», сутнісних характеристик даного особистісного феномену, його структурно-функціональних компонентів; методологічних орієнтирів дослідника; у *теорію професійної освіти* – моделі і технології формування науково-дослідницької культури вчителя музики в нових соціокультурних та інформаційних умовах; цілісної професійної підготовки майбутніх учителів-дослідників-музикантів на основі синергетичної єдності різних її векторів і освітніх стратегій; у *теорію культурологічної освіти* – поняття «культурно-науково-освітнє середовище»; *сприянні подальшого розвитку музичної педагогіки* – вдосконаленні дослідницького компоненту музично-педагогічної діяльності вчителя, методів його професійного самотворення і самовизначення.

Практичне значення одержаних результатів визначається у доцільності застосування теоретичних положень щодо науково-дослідницької культури як соціокультурного та особистісного феномену у розробці лекційних курсів з «Основ наукових досліджень», «Методології і методики музично-педагогічних досліджень», «Педагогіки вищої школи»; моделі формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в розрізі їх професійної підготовки для забезпечення фундаментальної, загальнонаукової, методологічної, світоглядної підготовки студентів; організаційно-методичних положень у підготовці магістерських і дипломних робіт. Практичне значення становлять: авторська *програма* та *навчальний посібник* з дисципліни «Основи наукових досліджень» (гриф МОН України), розроблені до нього тести, завдання для самостійної роботи; дослідницькі комплекси з використанням складноструктурованих ІНДЗ для навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Основи педагогічної майстерності»,

«Музична педагогіка», «Основи наукових досліджень», «Педагогіка вищої школи»; організаційно-методичні комплекси щодо застосування у вищій музично-педагогічній освіті технологій проблемного, дослідницького, інноваційного, контекстного навчання, різних інтеграційних векторів (міжпредметність, координація, комбінація, постановка міждисциплінарних проблем).

Впровадження результатів дослідження здійснювалось у навчальний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка № 01/10-496 від 02.06.2015 р.); Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01-13/462/1 від 28.05.2015); Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (довідка № 712 від 30.04. 2015 р.); Хмельницького національного університету (довідка № 56 від 10.07. 2015 р.); Криворізького національного університету (довідка №02/02-416/3 від 25.12.2013 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка №01-33/201 від 22.05.2014 р.); Рівненського державного гуманітарного університету (довідка №34 від 20.03.2015 р.); Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (1808/01-55/33 від 25 квітня 2013 р.); Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 915/01-73/99 від 27.04.2015).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методичні положення викладені на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Інновації в навчальному процесі вищих навчальних закладів: міжнародний та національний досвід» (Ужгород, Україна – Сніна, Словацька Республіка, 2007); «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України» (Ялта, 2008, 2010); «Інтегративний характер ціннісних вимірів освіти в стандартах Болонського процесу» (Бердянськ, 2008); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» присвяченої 85-річчю доктора педагогічних наук, професора С.Я. Дем'янчука (Рівне, 2010); II Открытый международный научный форум «Современные тенденции в педагогическом образовании и науке Украины и Израиля: путь к интеграции» (Одесса, 2011); «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ-Ялта, 2013); «Час мистецької освіти» (Харків, 2013, 2014); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2014); «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (Одеса, 2015); «Актуальні проблеми педагогічної науки» (Миколаїв, 2015); «Pedagogika. Problemy, osiągnięcia, innowacyjność, praktyki, teoria» (Warszawa, 2015); «Современные концепции научных исследований» (Москва, 2015); *всеукраїнських*: «Професіоналізм педагога (Проективна педагогіка: питання теорії та практики)» (Ялта, 2004); «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2011); «Адаптаційний потенціал особистості в сучасному соціальному середовищі» (Одеса, 2015).

Кандидатська дисертація «Формування творчої активності учнів молодших класів у процесі виконання завдань художньо-естетичної спрямованості» (на матеріалі музичного мистецтва) зі спеціальності 13.00.01 – теорія та історія педагогіки захищена 26 вересня 1997 році в Інституті педагогіки НАПН України. Матеріали роботи у докторській дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні наукові результати дисертації висвітлені у 52 одноосібних публікаціях, з них: 2 монографії, 1 навчально-методичний посібник, 25 статей – у фахових виданнях; 7 – у зарубіжних наукових виданнях; 15 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'ятьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (659 найменувань, з них 24 іноземними мовами). Загальний обсяг 571 сторінка, з них 415 сторінок основного тексту. Робота містить 47 таблиць, 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, представлено концепцію дослідження, сформульовано завдання, розкрито методологічну та теоретичну основу дослідження, охарактеризовано методи експериментально-дослідної роботи, показано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведені дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **«Методологічні основи формування науково-дослідницької культури майбутнього учителя музики»** проаналізовано філософські та наукознавчі засади проблеми дослідження, її культурологічні аспекти, визначено сутність поняття «культура» крізь призму взаємодоповнюючих методологічних підходів, обґрунтовано застосування культурологічного підходу як теоретико-методологічної основи стратегії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики.

Філософське осмислення науки як когнітивного конструкту (В. Келле, В. Кохановський, О. Мамчур, Л. Мікешина, О. Новиков, В. Стюпін та ін.) стало можливим, завдяки трансцендентально-аналітичному і синтетично-узагальнювальному способу її аналізу, експлікуванню таких категорій-понять, як: *наукове знання*, що презентується у суб'єктивному та інтерсуб'єктивному плані; *науково-дослідницька діяльність*, що визначає зміст і формує структуру наукового пізнання; *ціннісно-нормативні регулятиви наукового дослідження*, що впливають на динаміку наукового знання у суспільстві і культурі, визначають поведінку дослідника; *стиль наукового мислення*, що виконує критичну, селективну, вербальну, прогнозуючу функції; *принципи наукового пізнання* (детермінізму, сутнісного, генетичного аналізу, додатковості); а також *висвітленню філософських засад науки* (онтологічних, гносеологічних, логічних, методологічних, аксіологічних), які мають відображення у побудові концептуально-наукових моделей досліджуваних явищ, їх інтерпретації, способах обґрунтування теоретичних положень у дослідженні, виборі методологічних орієнтирів для розв'язання науково-педагогічних проблем тощо.

Евристично потужними для розв'язання проблеми дослідження являються концепції С. Гончаренка, Н. Злобіна, В. Келле, в яких актуалізується культуротворча, людиноцентрична функція науки, її духовні пріоритети, і у такому розумінні наука розглядається як феномен культури, оскільки звертається до

людини, виступає як міра й фактор її власного розвитку, формує спосіб її мислення і зміст діяльності. Будучи одним із системоутворювальних чинників культури, маючи власну культурну цінність, наука стає соціальним інститутом культивування знання, свого роду «способом життя». У цьому сенсі наука не просто доповнює культуру, а сама виступає як культура.

У розкритті культурологічного аспекту проблеми дослідження набуває методологічного значення апарат культурології, який має статус метанауки, намагаючись осмислити світ культури як єдине ціле, дати пояснення суті культурних феноменів, людського буття й призначення людини культури. Застосовуване до вивчення педагогічної дійсності поняття «культурологія» включає в себе два основних значення – це знання про культуру й теорію культури, тому розглядається як джерело змісту освіти (Г. Балл, І. Бех, І. Богданова, Б. Гершунський, І. Зязюн, Н. Крилова, С. Сисоєва, О. Шевнюк та ін.), а культурологічний підхід як конкретно-наукова методологія пізнання, дослідницький метод (Є. Бондаревська, В. Сериков, В. Сластьонін та ін.).

Науковий дискурс (А. Арнольдов, Є. Бабосов, В. Біблер, Г. Вижлецов, О. Запесоцький, Л. Коган, М. Каган, Н. Крилова, В. Межуєв, О. Оганов, Е. Соколов, А. Флієр, Н. Чавчавадзе та ін.) у генезу поняття «культура» уможливив висвітлити даний феномен у контексті філософсько-антропологічного, системного, культурологічного, діяльнісного, особистісного, аксіологічного, герменевтично-семіотичного, соціологічного методологічних підходів, визначити дефінітивне поле поняття, що свідчить про його термінологічну багатозначність, діалектику онтологічних характеристик. Культурологічна парадигма, що має теоретичне і практичне значення для розв'язання означеної наукової проблеми, актуалізує пошук нових соціокультурних цінностей, аксіологічних орієнтирів педагогічної і мистецької дійсності, які відображають її гуманістичний і антропологічний смисл, що вимагає зміни характеру педагогічного процесу в бік його особистісної зверненості, стимулювання самобутності, унікальності особистості, формування Я-концепції як створеного культурного образу.

У дослідженні розкрито взаємозв'язок між культурою й освітою, культурою і наукою; дано визначення *поняттю «культура особистості»*, яке трактується як сукупність, ансамбль соціокультурних якостей, що виявляються не в кількісних, а якісних параметрах, які забезпечують продуктивність діяльності; культура особистості представляє змістову наповненість життєдіяльності, її когнітивної сфери, міру гармонійного особистісного розвитку, як кумулятивне утворення визначає повноту і цілісність розвитку людини.

Для культурологічного підходу як конкретно-наукової методології пізнання інтегративний, комплексний метод дослідження і проектування освітніх систем набуває пріоритетного значення, де *цілісність визначає загальну стратегію дослідження й одночасно складає його педагогічний норматив*, що виявляється у цілісному уявленні про культуру як єдності її структурних і функціональних компонентів, діалектики співвідношення освіти і культури; про людину, її культурно-антропологічну сутність (людина цілісна); про зміст освіти, що відображає внутрішню нерозривність її складових у контексті культури, передбачає

відтворення цілісної педагогічної системи (цілей, принципів, методів, засобів), де цілісність як якість педагогічного процесу характеризує найвищий рівень його розвитку.

Отже, в результаті розкриття науково-філософського, наукознавчого і культурологічного аспектів проблеми дослідження, теоретичної дедукції понять «наука» і «культура», оновленого змістового наповнення їх дефініцій, визначення закономірних зв'язків культурологічної освіти, що детермінують пошук новітніх педагогічних, полікультурних моделей гуманістичного типу, закладаються теоретико-методологічні основи обраної проблеми, які визначають стратегію дослідження, вектори його проектування.

У другому розділі **«Гене́за теорії формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики»** висвітлені історичні аспекти формування науково-дослідницької культури як особистісного явища в освіті, зарубіжний досвід організації науково-дослідної роботи студентів, зокрема майбутніх учителів музики; розкрито сучасний стан проблеми у вітчизняній педагогіці.

Історико-педагогічний аналіз проблеми формування науково-дослідницької культури як особистісного феномену в умовах освітньої практики засвідчив, що вже в епоху *Античності* на перший план висувалась вимога виховання людини, здатної до пошуку істини, котра вміє «вчитися великоразумності». Для епохи *Відродження* були характерні тенденції, спрямовані на підвищення статусу освіченої людини, здатної до самостійного мислення, критичних суджень, дослідницьких пошуків, інтелектуального пізнання, самоосвіти, самопізнання. Головними вимогами педагогічної освіти *Просвітництва* стає культивування науково осмисленого знання, активізація розумових сил людини, її саморозкриття через наукове пізнання, еволюція педагогічної підготовки вчителів, у центрі якої стоятиме наукова робота; набуває значення проблема співвідношення наукових і творчих методів пізнання. Основним гаслом педагогічних розробок *першої пол. ХХ ст.* є застосування у навчанні евристичних, дослідницьких, експериментальних методів як засобів формування навиків мислення, інтелектуальної діяльності, самонавчання. *Друга половина ХХ ст.* відзначається систематизацією та узагальненням знань щодо методології та методики педагогічних досліджень, організаційно-практичних засад дослідницької підготовки в середній і вищій школі. У музично-педагогічній освіті пропагується застосування дослідницької діяльності як способу вдосконалення і якісного поліпшення музично-педагогічної діяльності, реалізація емпіричних методів дослідження для підвищення ефективності музичної освіти (О. Апраксіна, Є. Гембіцька, Д. Кабалевський, М. Румер, С. Шацький та ін.).

На початку ХХІ ст. для країн Західної Європи стає характерним напрям у педагогічній освіті – *дослідницько-орієнтований*, який концентрує в собі інноваційний підхід до педагогічного процесу і вибудовується як пошук нових пізнавальних орієнтирів. У загальноєвропейському педагогічному просторі (European Dimension in Education) можна виділити значну кількість програм учительської підготовки («вчителя-вченого» (Broadfoot P.), «вчителя-дослідника» (Elliot J.), «вчителя, який рефлексивно самоуправляється» (Fullan M., Hargreaves A.), «вчителя – рефлексивного практика» (Schon D.), в яких важливу роль відіграє

завдання щодо формування стратегічного мислення майбутніх учителів, активізації методів наукового пізнання, наповнення новим змістом їх дослідницьку підготовку.

Аналіз сучасного стану проблеми дослідження з позицій її нормативного забезпечення, що відображено у вітчизняних законодавчих документах, підтверджує факт щодо необхідності «онаучнення» освітнього простору, пошуку нових професійних орієнтирів, в основі яких закладена ідея формування дослідницької готовності майбутнього вчителя, зокрема музики, як способу забезпечення освіти протягом життя, що відповідає педагогічним і соціальним викликам сучасності. Однак, в документах не визначено механізм такого творчо-продуктивного перетворення, засоби й умови його втілення, що співвідноситься з реалізацією культурно-світоглядної, культуротворчої функції науки як соціокультурного феномену.

Встановлено, що в умовах збагачення вищої музично-педагогічної освіти новими науково-дослідницькими цінностями, освітніми парадигмами і моделями, пошуку нових пріоритетів у науково-педагогічному просторі вимога до багатовекторного, системного, діалектичного наукового пізнання музично-освітньої реальності, цілісного осягнення і відтворення мистецької дійсності, завдяки застосуванню методологічних методів і принципів, набуває особливої значущості.

Виявлені у вітчизняній педагогіці теоретичні і методичні передумови проблеми формування науково-дослідницької культури учителів, зокрема музики, дозволяють виокремити напрями відповідно педагогічним науковим розвідкам, які фокусуються навколо питань щодо: дослідницького навчання як стратегічного вектору забезпечення якості професійної підготовки студентів у ВНЗ (В. Андрущенко, С. Гончаренко, М. Євтух, Г. Кловак, М. Князян, В. Олійник, І. Прокопенко, В. Семиченко та ін.); дослідницької діяльності як системоутворюючого чинника підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів (Є. Барбіна, В. Бондар, В. Кремень, Є. Кулик, З. Курлянд, О. Пехота, О. Савченко, Л. Сущенко та ін.), підвищення ефективності музично-педагогічної діяльності вчителів (Л. Кондрацька, Л. Куненко, Г. Ніколаї, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.); застосування дослідницького методу у формуванні особистісних якостей учителя-дослідника (Н. Амеліна, М. Байдан, С. Балашова, Н. Недодатко та ін.) і вчителів музичного мистецтва (О. Єременко, В. Лісовий, О. Олексюк та ін.); поєднання засобів наукового та художнього пізнання, наукового осмислення мистецької освіти, художньо-естетичного простору (А. Козир, О. Олексюк, А. Растрігіна, О. Реброва та ін.); особливостей професійної діяльності педагогів-вчених (С. Гончаренко, В. Кушнір, О. Микитюк та ін.). Аналіз науково-педагогічного фонду свідчить, що відбувається поширення і диференціювання категоріально-поняттєвого апарату досліджуваної теорії шляхом утвердження таких понять, як «дослідницький метод», «дослідницький підхід», «дослідницьке навчання», «дослідницькі вміння», «дослідницька діяльність», «дослідницька технологія»; створення нових методико-організаційних моделей підготовки вчителів-дослідників з урахуванням певної спеціальності і специфіки вивчення предметних циклів. Водночас на сьогодні в Україні дисертацій, присвячених розкриттю теоретичних і методичних основ формування науково-дослідницької

культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, не було, що потребує наукової рефлексії обраної проблеми і обґрунтування концепції дослідження.

У третьому розділі **«Науково-педагогічне обґрунтування сутності науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики»** на основі поліпарадигмального підходу, системної та інтегративної методології розкрито сутність науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в контексті загальних орієнтирів і характеристик його професійно-педагогічної культури; обґрунтовано і проаналізовано структурно-компонентний, функціональний склад даного особистісного феномену; розроблено концепцію дослідження.

Теоретичним підґрунтям у висвітленні змістових характеристик професійно-педагогічної культури вчителя стали фундаментальні праці з педагогіки вищої школи (І. Богданової, В. Бондара, В. Гриньової, Н. Гузій, І. Ісаєва, Н. Кузьміної, В. Лозової, Н. Ничкало, В. Сластьоніна, З. Равкіна, Є. Шиянова та ін.), в яких механізм її функціонування розглянуто у системі категорій загального, особливого і одиничного як субординований ряд понять: загальна культура → професійна культура → педагогічна культурна → професійно-педагогічна культура. Сміслові орієнтири сучасних концепцій сконцентровані на фіксації професійних координат вчителя з позицій механізму соціалізації і акмеологічного підходу, визначається професійно-педагогічна культура як підсумковий результат педагогічної освіти, комплексна характеристика особистості вчителя, в якій цілісно виявляються його індивідуально-творчі особливості, наявний культурний, соціальний і педагогічний досвід.

Науковцями в галузі музичної педагогіки (Л. Арчажнікова, В. Бутенко, А. Козир, Л. Кондрацька, Л. Масол, О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Реброва, Т. Рейзенкінд, А. Растрігіна, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.) професійно-педагогічна культура вчителя музики трактується в контексті категорій «духовність», «художня освіченість», «моральність», «творчість», «мистецька спрямованість». Осмислення педагогічних праць дає підстави для її розгляду як такої, що знаходить виявлення в цілісній гармонійності вчителя музики, його вміннях здійснювати цілепокладальні дії стосовно професійного самовідтворення, відшукування нових смислів професійного життя, професійних функцій, знаходження шляхів самореалізації «сутнісних сил» у музично-педагогічній і мистецькій діяльності.

У дослідженні стверджується, що професійно-педагогічна культура вчителя музики може наповнюватися смислоутворюючим змістом за умов її дослідницької спрямованості, коли набуті міждисциплінарні знання заломлюються у практико орієнтованій діяльності, інтегруючи на методологічному підґрунті філософські, культурологічні, психолого-педагогічні, мистецтвознавчі напрями наукового пізнання, а володіння науковими методами забезпечує осмислення традиційних і новітніх дидактичних технологій на предмет їх перспективності, ефективності, гуманістичної і морально-етичної спрямованості, і на цій основі вибудовуються експериментальні дії, створюються авторські освітні методики і технології в контексті музично-педагогічної освіти.

В обґрунтуванні авторської концепції дослідження ми виходили з того, що вчитель музики взаємодіє з науково-дослідницькою культурою такими способами: 1) коли засвоює культуру науково-дослідницької діяльності, виступаючи об'єктом соціального впливу; 2) коли діє у певному науково-освітньому середовищі як носій і транслятор науково-дослідницьких, науково-педагогічних, духовних та інноваційних цінностей; 3) коли створює і розвиває науково-дослідницьку культуру як суб'єкт наукової творчості, дослідницького пошуку.

Концептуальне теоретизування проблеми дослідження вибудовується на основі поліпарадигмальної методології, єдності науково-методологічних підходів, що уможливають цілісне, ґрунтовне і багаторівневе висвітлення проблеми, дотримуючись певної ієрархії, на *теоретико-методологічному рівні* аналізу, який презентований загальнонауковими (системним, синергетичним, інтегративним) і конкретно-науковими (культурологічним, аксіологічним, діяльнісний, особистісний) підходами, і *методико-праксеологічному рівні*, що базується на ґрунті компетентнісного, інноваційного і контекстного підходів. Такий вибір методологічних орієнтирів зумовлений тим, що: 1) *інтегративний і синергетичний* підходи як ґносеологічний інструментарій забезпечують «діалог» різних теорій і практик, їх комплементарність, створюють платформу для співіснування різноманітних концепцій; дозволяють відійти від однолінійного аналізу і показати «багатомірність» науково-дослідницької культури як особистісного феномену, реалізувати цілепокладальні дії в соціокультурному мистецькому бутті, ґрунтуючись на ідеях самокерованості, самоорганізації, творчості; 2) *системний підхід* спрямовує науковий пошук на визначення структурних і функціональних ознак науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики, розкриття її як системи, що взаємодіє з іншими соціокультурними галузями – культурою, наукою, освітою і мистецтвом; 3) *культурологічний підхід* дозволяє розглядати і тлумачити науково-дослідницьку культуру майбутнього вчителя музики як феномен культури і вибудовувати процес її формування, звертаючись до принципів культурологічної освіти; визначити основну стратегію дослідження; 4) *діяльнісний, особистісний, аксіологічний підходи* націлені на розкриття сутнісних характеристик означеного феномену, виявлення закономірностей і особливостей його динамічного розгортання і функціонування, визначення змістового наповнення компонентів і на цій основі створення концептуальної моделі її формування; 5) *компетентнісний, інноваційний, контекстний підходи* забезпечують методико-технологічне супроводження проблеми дослідження, оцінно-критеріальний інструментарій педагогічного моніторингу. Обрані підходи вибудовані таким чином, що, функціонуючи і працюючи на певному рівні аналізу як основні, виступають як логічне продовження попереднього рівня аналізу й орієнтир для подальшого рівня вибудовування дослідницьких і практичних дій.

На основі феноменологічного аналізу, поліпарадигмального підходу (єдності системного, інтегративного, синергетичного, діяльнісного, особистісного, аксіологічного підходів; взаємодоповнюючих теорій і концепцій) розкривається *сутність науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики (НДК МВМ)* як концентрату соціально-педагогічних, науково-дослідницьких та

мистецьких цінностей, яка представляє інтегровану сукупність особистісних і діяльнісних якостей, що відображають змістові і процесуальні характеристики означеного феномену і спрямовані на забезпечення професійного самоздійснення, творчого зростання майбутнього вчителя-дослідника-музиканта у доцільно спланованих науково-дослідницьких стратегіях, ціннісно-сислового ставлення до наукових знань (педагогічних і мистецтвознавчих) і науки в цілому; на основі культурологічного підходу виокремлено структурно-компонентний склад науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики: аксіологічно-орієнтаційний, технологічно-діяльнісний, особистісно-когнітивний, креативний компоненти.

Необхідність вибудовування майбутнім вчителем музики науково-дослідницької діяльності на основі продуманої методологічної системи, методологічних орієнтирів, здійснення педагогічного дослідження як «мультидослідження» (філософське, педагогічне, психологічне, мистецтвознавче), відшукування нових способів пізнання актуалізує виділення окремо *методологічну культуру вчителя музики* як складову його науково-дослідницької культури. Грунтуючись на концепціях Е. Абдулліна, В. Буряка, В. Краєвського, О. Новикова, В. Сластьоніна, О. Ходусов, Г. Щедровицького та ін., проаналізовано поняття «методологія», «методологія науки», «методологія педагогіки», «методологія музичної педагогіки», дана характеристика методологічного аналізу вчителя-дослідника-музиканта, особливістю якого є його цілісність як єдність наукового, художнього і педагогічного начала, пошук зв'язків і відношень між педагогічними категоріями і поняттями, компонентами мистецького процесу, що забезпечує багатомірність і багатоаспектність у вивченні музично-педагогічних проблем.

У розкритті *аксіологічно-орієнтаційного компоненту* НДК МВМ цінності розглядаються як ідеал, значущість, норма, відношення, ціль, принцип діяльності (С. Анісімов, Г. Вижлецов, Д. Дробницький, Н. Злобін, П. Смирнов, Л. Столович, В. Тугарінов, Ю. Тундигов, І. Фролов та ін.). Методологічним підґрунтям феноменології науково-дослідницьких цінностей стали наукові положення П. Алексеєва, Л. Мікешіної, Н. Мотрошилової та ін., якими виділяються дві сторони аксіологічної позиції суб'єкта пізнання: це «вхід» наукової творчості (умови процесу виробництва знання) і «вихід» пізнання (цілісна система концептуального знання). З огляду на вивчені джерела науково-дослідницькі цінності розглядаються як спосіб бачення науково-педагогічних проблем, пошук особистісних когнітивних смислів і значень; педагогічні і мистецькі цінності як такі, що визначають архітекtonіку аксіологічної тканини музично-освітнього простору і детермінують дослідницькі стратегії вчителя музики.

Встановлено, що аксіологічно-орієнтаційний компонент НДК МВМ має втілювати, з одного боку, пріоритети наукового пізнання, науково-дослідницькі цінності, які визначають орієнтири дослідника у науково-пізнавальному процесі, з іншого боку, освітні цінності, педагогічний ідеал, який склався на сучасному етапі розвитку мистецької освіти, побудований на ідеях педагогічної аксіології, антропології і культурології тощо. Сформовані пізнавальні, педагогічні і мистецькі цінності майбутнього вчителя-дослідника, музиканта, забезпечать свідоме цілепокладання у дослідницькому пошуку, генерування і впровадження

гуманістичних та інноваційних технологій у музично-педагогічну практику на науковому підґрунті. Саме така єдність аксіологічних орієнтирів створить фундамент особистісної світобудови, творчого світомоделювання, його подальшого професійного самовизначення у музично-педагогічному просторі дослідницькими засобами відповідно виробленим світоглядним переконанням та ідеалам.

Технологічно-діяльнісний компонент НДК МВМ відображає способи (методи, прийоми, процедури, алгоритми, схеми, норми, логіку дослідження) одержання наукових знань і дає уявлення про організацію науково-дослідницької діяльності, виконання дослідницьких дій у певній послідовності (С. Гончаренко, В. Загвязинський, І. Зимня, В. Краєвський, О. Новиков, В. Сластьонін та ін.). Виділений іманентний механізм діяльності, тобто її технологія, включає два взаємопов'язаних аспекти: подрібнення за діями та операціями (дієво-операційний аспект) і подрібнення поетапне, а саме логіку дослідження, змістове наповнення кожного етапу (змістовий аспект); представляє оптимальний спосіб організації та керівництва науково-педагогічним дослідженням, основними властивостями якої є внутрішня впорядкованість, узгодженість взаємодії всіх її складових.

Дано визначення поняттю *«музично-педагогічне дослідження»*: це процес і результат систематизації й продукування нових (суб'єктивних і об'єктивних) знань, що забезпечується сукупністю методів наукового і художнього пізнання, характеризується спрямованістю на розв'язання теоретичних, методичних і практичних завдань у галузі музично-педагогічної освіти з метою підвищення її ефективності; спосіб збагачення культурно-мистецького і професійно-особистісного досвіду вчителя музики як дослідника. Підкреслюється, що реалізація музично-педагогічного дослідження здійснюється в русі загальних вимог до науково-педагогічних досліджень.

Характерною ознакою музично-педагогічного дослідження стає його *інтегративність і міждисциплінарність*. На рівні гносеологічних систем наукова музично-педагогічна інтеграція виявляється у формі синтезу знань на фундаменті міждисциплінарного і системного підходів, як: а) поповнення мистецьких і педагогічних лексем, понятійного апарату за рахунок уведення нових термінів з філософії мистецької освіти, мистецтвознавства, евристики, інноватики, глобалістики тощо; б) універсалізація понять і категорій, виявлення їх онтологічного підґрунтя; в) створення інтегративних концепцій у музично-педагогічній освіті.

Аналіз *особистісно-когнітивного компоненту* НДК МВМ, теоретичним підґрунтям якого стали праці з психології Л. Божович, Л. Виготський, А. Брушлинський, О. Леонтьєв, К. Платонов, С. Рубінштейн та ін.), педагогіки (І. Бех, І. Зязюн, Б. Лихачов, В. Семиченко та ін.), здійснювався у форматі функціонального підходу, який уможливорює виявлення професійно-важливих якостей і вмінь майбутнього вчителя-дослідника-музиканта, що забезпечують успішність його дослідницького пошуку, і на цій основі моделювання власних експериментальних дій. Ґрунтуючись на концепції А.Маркової, розглянуто якості особистості дослідника, що концентруються навколо його ціннісно-мотиваційної (інтереси, потреби, установки, цілі, цінності) і операційної (свідомість, мислення, здібності) сфери.

Стверджується, що мисленнєва діяльність майбутнього освітянина у мистецькій галузі опосередковується як зовнішніми (соціокультурними, педагогічними, мистецькими), так і внутрішніми (методологічною свідомістю, науковим світоглядом і художнім світорозумінням) факторами. Науковий стиль мислення детермінує стратегію науково-пізнавального і дослідницького пошуку, виступає засобом орієнтації у потоці наукової інформації, способом ставлення до освітньо-педагогічної, мистецької дійсності, формує ідеал наукового методу та наукової теорії, розвиває уявлення про суб'єкт і об'єкт наукового пізнання; визначає рівень «метазнань» і «метавмінь», досягнення яких відбувається в процесі оволодіння різноманітними науковими методами і міждисциплінарним баченням науково-педагогічних проблем, що спричинює швидке адаптування в умовах частоті зміни наукових парадигм, різних педагогічних технологій, знаходження принципово нових способів розв'язання педагогічних завдань. Особлива роль відводиться *світогляду* майбутнього вчителя-дослідника-музиканта, що характеризується духовно-естетичною наповненістю і спрямованістю, виявляється як спосіб і результат засвоєння навколишнього світу, ціннісне ставлення до культурно-мистецької, освітньої дійсності крізь призму особистісного світорозуміння; єдність наукового осмислення музично-педагогічної діяльності і художньо-естетичного сприйняття мистецтва становлять специфіку світоглядних інтенцій вчителя музики як дослідника. Світогляд учителя музики як фокус бачення світу культури, науки, мистецтва і освіти являє собою системоутворюючий механізм його мотиваційної сфери, специфічну призму духовності, через яку відбувається ціннісно-смісловне осягнення мистецької дійсності, осмислення професійної життєдіяльності у дослідницький спосіб.

Теоретичні положення Д. Богоявленської, А. Петровського, Я. Пономарьова та ін. лягли в основу розкриття змістових характеристик *креативного компоненту* НДК МВМ, який передбачає єдність аналітичного і дивергентного мислення, логіки та інтуїції, дедуктивного та індуктивного методів пізнання, елементів наукової та педагогічної творчості. Якщо творчість виступає процесуально-результативною характеристикою діяльності, то креативність – як детермінанта творчого процесу, суб'єктивно-обумовлюючою характеристикою особистості дослідника.

Отже, науково-педагогічне обґрунтування сутності НДК МВМ, її змісту, структурно-функціональних компонентів є теоретичним фундаментом у розробці авторської концепції формування досліджуваного особистісного феномену і визначенні стратегії проектування професійної підготовки майбутніх учителів-музикантів.

У четвертому розділі **«Науково-методичне обґрунтування системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки»** обґрунтовано концептуальні детермінанти, зміст, умови, методи, засоби, механізм реалізації системи формування НДК МВМ, науково-методичне забезпечення цієї системи, розроблено її концептуальну модель.

Запропоноване науково-методичне забезпечення досліджуваної системи відображає її цілі, стратегічні і тактичні завдання, закономірності й принципи з огляду на вимоги вищої школи щодо структурування навчального матеріалу і

тенденції розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти (гуманізація, неперервність, інтенсифікація, інтегративність, варіативність, когерентність, когнітивна полімодальність) і вибудовується на основі взаємозумовлених, взаємокомпенсуючих організаційно-проектувальних, науково-методичних і виховних заходів, дослідницьких і освітніх технологій, включає *концептуальну, змістово-організаційну, технологічну і моніторингову складові*.

Концептуально-теоретичне обґрунтування досліджуваної системи виявляється можливим за умов диференційованої методологічної освітньої стратегії; допустимість існування низки методологічних систем, у межах яких вибудовуються цілісні моделі формування особистості дослідника й музично-освітнього процесу, що виражені у формі педагогічних теорій, технологій, освітньо-педагогічних систем, дає можливість прогнозувати і реалізовувати науковий пошук з позицій інтегрованого поєднання різних науково-методологічних підходів, гармонізації їх цільових установок. Визначено, що компетентнісний, інноваційний, контекстний підходи забезпечують оптимізацію та ефективність освітніх і когнітивних процесів, їх взаємодію і системну єдність, можуть стати ефективною методологією побудови практико орієнтованого навчання у складноорганізованій системі професійної підготовки вищої педагогічної школи з урахуванням інтеграційних шляхів розвитку освіти, науки і мистецтва. Так, *компетентнісний підхід* дозволяє акцентувати увагу на діяльнісному змісті освіти, виділити компетентності і на цій основі проектувати новий зміст підготовки майбутніх учителів музики як дослідників, розширювати міждисциплінарний, дослідницький компонент у структурі мистецької освіти; *інноваційний підхід* створює умови для формування творчого ресурсу майбутнього фахівця у мистецькій галузі, його сприйнятливості до нових ідей у музично-педагогічній теорії і практиці, забезпечує впровадження інноваційних технологій; *контекстний підхід* задає побудову і розгортання навчальних дисциплін на контекстній основі, забезпечує гнучкий перехід від навчально-пізнавальної до музично-педагогічної діяльності, її науково-дослідницької складової.

Концентруючи в собі оновлені структурно-логічні схеми підготовки студентів-дослідників, організаційні форми науково-пізнавальних, дослідницько-пошукових, науково-педагогічних процесів у мистецькому просторі, *змістово-організаційна складова* системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки передбачала визначення когнітивної таксономії її цілей, способів інтенсифікації та інтеграції у навчальному процесі вищої педагогічної школи, оновлення змісту навчальних курсів і їх програм.

Формування НДК МВМ представляє доцільно сплановану організацію дослідницького навчання, розробку педагогічних умов і технологій на принципах особистісної орієнтованості, системності, рефлексивності, динамічності; вибудовування взаємодії між викладачами і студентами на діалогічних засадах, що створює оптимальні умови для гармонійного формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в розрізі їх професійної підготовки, яка має бути культурно та акмеологічно зорієнтованою, розглядатися як *педагогічний процес* формування їх професійно-особистісних якостей-новоутворень і *педагогічна система*, що задає цільові, змістові і технологічні характеристики цього процесу.

Обґрунтовується необхідність створення *науково-освітнього простору* як системоутворюючого чинника формування майбутнього дослідника, в якому спостерігається кругообіг взаємного перетворення знань, що набуваються як у процесі навчання, так і в науковому процесі. У контексті музично-педагогічної освіти слід говорити про інтеграційну єдність науки, музичного мистецтва і освіти як необхідної умови ефективної, якісної підготовки майбутніх фахівців у цій галузі, перспективного функціонування мистецької освіти, соціокультурних тенденцій в цілому. Мова йде про створення *культурно-науково-освітнього середовища*, де вузівський сегмент науки розглядається і як самостійний елемент наукового простору, і як ядро підготовки педагогічних кадрів.

Своєрідністю професійної підготовки стає органічне поєднання фундаментального, культурологічного, загальнонаукового, методологічного та світоглядного її напрямів, що забезпечують гармонійне формування індивідуально-особистісного потенціалу дослідника. *Фундаментальність підготовки* вчителя музики визначається єдністю наукового знання й освітнього, мистецького процесу, наявністю системоутворюючих стрижнів, характеризується цілісністю, взаємопов'язаністю, взаємодією всіх її компонентів, ґрунтується на принципах науковості, систематичності та послідовності. *Культурологічна підготовка* сконцентрована на розкритті головних векторів розгортання культури – науки, освіти, мистецтва як її феноменів, формуванні уявлення про людину як творіння і творця культури, стимулюванні креативно-аналітичного стилю мислення, визначенні особистісного сенсу дослідницьких, педагогічних, мистецьких цінностей. *Загальнонаукова підготовка* спрямована на актуалізацію як об'єктивного статусу ідеалу науковості, так і його суб'єктивних характеристик як внутрішнього смислового регулятиву діяльності; реалізацію різних напрямів дослідницьких стратегій (науково-педагогічних, творчо-пошукових, дослідно-експериментальних, науково-методичних), створення умов для оволодіння культурою науково-дослідницької діяльності, компетентностями вчителя-експериментатора. *Методологічна підготовка* націлена на формування методологічної свідомості, яка об'єднує такі характеристики науково-педагогічного знання як концептуальність і нормативність; опанування методологічних орієнтирів, які дозволяють визначити загальну стратегію і тактику дослідження, загальнонаукових принципів педагогічного дослідження, вмінь усвідомлювати методологічну функцію знання, розрізняти науково-педагогічний і методологічний контекст пізнання. *Світоглядна підготовка* дає уявлення про систему сучасного наукового знання, його культурно-просвітницьку, світоглядну, гностичну, прогностичну, праксеологічну функції, забезпечує історико-філософський, онтологічний, феноменологічний, етичний та інші напрями рефлексивної роботи свідомості дослідника.

Змістові лінії такої професійної підготовки сягають у площину наукових знань з філософії, загальної педагогіки, психології, мистецької, вокально-хорової педагогіки, теорії музичної освіти тощо, які визначають вектор дослідницького пошуку.

Ураховуючи варіативний і нормативний характер за умов гармонійності і збалансованості усіх складових навчального процесу, поєднання його змістових і

процесуальних характеристик, розроблена *технологія формування* НДК МВМ, яка відображала взаємодію і взаємовплив суб'єктів музично-освітнього і науково-дослідницького процесів, передбачала узгодженість між різними дидактичними прийомами і методами, індивідуальними і колективними формами навчання, їх взаємокомпенсування, що забезпечило цілісність педагогічного впливу на особистість майбутніх учителів-дослідників-музикантів, урахувавши особливості їх фахової і педагогічної підготовки. У результаті була створена стратегія навчання, спрямована на формування інтегративної структури науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики як особистісного феномену, встановлення взаємозв'язків із соціокультурними і психолого-педагогічними факторами, що впливають на її формування.

Ґрунтуючись на позиціях Г. Селевка, вибудована педагогічна технологія за різними рівнями по вертикалі і напрямками по горизонталі. У *вертикальній ієрархії* виділяються супідрядні класи освітніх технологій, адекватних рівням організаційних структур діяльності суб'єктів і об'єктів навчального процесу: *метатехнології*, що відображають соціально-педагогічний рівень (технології проблемного, дослідницького, активного, контекстного, інноваційного навчання та синергетичної освіти, яка спонукає до власних пошуків, віднайдення, смислів); *макротехнології* відповідають загальнопедагогічному рівню (лекції-дискусії, лекції-візуалізації, лекції прес-конференції, семінари-дослідження, методи організованих стратегій, мозкового штурму, магістерські, дипломні, курсові роботи тощо); *мезотехнології* спрямовані на розв'язання окремих дидактичних, методичних, виховних завдань (складноструктуровані ІНДЗ, методологічні завдання, історичні розвідки, мікродослідження, педагогічні експерименти, наукові статті, критичні есе, дослідницькі проекти, завдання-рефлексії тощо); *мікротехнології* – контактано-особистісний рівень (технології індивідуальної взаємодії, самовпливу). По *горизонталі* педагогічні технології представлені такими напрямками, які відображають науковий (концепцію дослідження), змістово-описовий (модель, опис змісту і методів досягнення очікуваного результату), процесуально-діяльнісний (цілепокладання, планування, організація діяльності суб'єктів і об'єктів науково-пізнавального процесу) її аспекти.

Проблемні лекції розглядалися як дієвий засіб управління науковим пізнанням, у проектуванні яких застосовувалися такі методи викладу теоретичного матеріалу, як індуктивний, дедуктивний, аналогії, різнобічної оцінки, деталізації, виявлення загальних тенденцій. *Основними джерелами проблемної ситуації* у розрізі лекційних занять стали: *ключові питання педагогічної науки і теорії музично-педагогічної освіти, їх інтерпретація з позицій методологічних положень*; педагогічна обробка навчального матеріалу включала системно-структурний аналіз наукового знання, визначення основних понять, теорій, концепцій і встановлення зв'язків між ними, виділення методологічних аспектів; це дозволяло забезпечити цілісність осягнення педагогічних і мистецьких процесів, сформуванню системні і діалектичні знання, що впливають на розвиток наукового стилю мислення студентів; *аналіз наукової проблеми у площині різних концепцій*; проблемна ситуація будувалася на основі включення дискусійного матеріалу, що відображає різні

теоретичні та науково-методичні точки зору на розв'язання проблеми; у такий спосіб забезпечувалась систематизація, узагальнення і критична оцінка знань; *теоретичні положення, визначення понять, які несуть різне смислове тлумачення*, що дозволяє різнобічно і міждисциплінарно висвітлити їх дефініції, простежувати зв'язки між ними; *питання, пов'язані з музично-педагогічною практикою*, поясненням явищ і подій у межах реальної мистецької дійсності, оскільки розвиваюча педагогічна практика ставить перед наукою і педагогічними працівниками нові завдання.

Лекційні курси було доповнено новими темами: «Науково-дослідницька культура вчителя як виклик вищої музично-педагогічної освіти», «Цінності вчителя музики як дослідника», «Історія розвитку науково-дослідницької культури суб'єктів в освіті» (Музична педагогіка); «Науково-дослідницька культура як соціокультурний і особистісний феномен», «Зарубіжний досвід організації науково-дослідної роботи студентів», «Наука у філософському і наукознавчому контексті», «Зв'язок педагогічної теорії і практики» (Основи наукових досліджень), «Методологічні орієнтири вчителя-дослідника-музиканта», «Культурологічний підхід як метод дослідження і стратегія мистецької освіти» (Методологія і методика музично-педагогічних досліджень), «Дослідницькі технології у вищій педагогічній школі», «Педагогічна аксіологія у дослідницькій і практичній діяльності майбутнього викладача мистецьких дисциплін» (Педагогіка вищої школи).

Для ефективного функціонування створеної системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки розроблено та обґрунтовано активні та інноваційні методи навчання: *складноструктуровані індивідуальні науково-дослідницькі завдання (ІНДЗ); методологічні завдання на онтологічний, феноменологічний, культурологічний, герменевтичний, історико-педагогічний та ін. аналіз наукової проблеми; практичні завдання на удосконалення науково-дослідницької, науково-методичної, рефлексивної діяльності, науково-педагогічного спілкування; експериментальні завдання на пояснення і аналіз явищ, які спостерігаються в експерименті; експериментальне виявлення і доведення закономірностей, принципів музично-педагогічної діяльності; експериментальну перевірку відомої концепції, теорії; теоретичне обґрунтування емпіричних фактів.*

Комплекс складноструктурованих ІНДЗ до навчальних курсів «Вступ до спеціальності», «Основи педагогічної майстерності», «Музична педагогіка», «Методологія і методика музично-педагогічних досліджень», «Педагогіка вищої школи», орієнтований на поєднання дескриптивної (науково-описової) і прескриптивної (нормативної) форми наукових знань, здійснення поліфункціонального дослідницького пошуку, розкриття різноманітних аспектів музично-педагогічних проблем, педагогічну організацію дослідницьких процедур, методів дослідження, способів мисленнєвої діяльності, спроектованих у логіці вимог і умов цих завдань. Магістерські (дипломні) роботи представляли своєрідну дослідницьку платформу, на якій відбувається поглиблення методологічних, теоретичних, методичних і практичних знань, пошук нових алгоритмів і схем теоретизування, шляхів розв'язання наукової музично-педагогічної проблеми, створення новітніх (авторських) методик, методів, технологій.

Розроблено *педагогічні умови*, що представляють своєрідний механізм реалізації концептуальної моделі системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки: а) спрямованість на аксіологічні пріоритети науки, освіти і мистецтва, інтегровані у діяльності майбутнього вчителя музики, що набувають синергетичної єдності і взаємного поновлення, завдяки його активної дослідницької поведінки і професійної позиції; б) на ґрунті поліпарадигмального підходу (єдність культурологічної, системної, синергетичної, особистісно орієнтованої та ін. освітніх парадигм) створення культурно-науково-освітнього середовища (цілісність культури, людини, змісту освіти, педагогічного процесу; єдність науково-педагогічних, творчо-пошукових, дослідно-експериментальних, науково-методичних віднайдень, поєднання на інтегративній основі дослідницької і музично-педагогічної діяльності, теорії і практики); в) забезпечення гнучкості, взаємодії і взаємовпливу фундаментального, культурологічного, методологічного, загальнонаукового, світоглядного напрямів професійної підготовки майбутнього вчителя музики; г) орієнтованість викладача на самокеровані, поліваріантні, багатомірні, нелінійні, саморганізаційні процеси у навчальному процесі, застосування різних способів інтеграції (міжпредметність, координація, комбінування, постановка міжпредметних навчальних і професійних проблем); д) реалізація науково-методичної роботи викладача, джерелами якої є педагогічна наука в її концептуальній і нормативній формі, результати власної науково-дослідницької діяльності; поєднання наукоємності та суб'єктно-авторської позиції у його педагогічній діяльності; є) цілеспрямоване оновлення змісту навчальних курсів і їх програм.

Моніторинговий компонент, що ґрунтувався на принципах безперервності, науковості, діагностичності, зворотного зв'язку, несуперечливості, знайшов своє виявлення у відстеженні психолого-педагогічних і функціональних результатах освітнього процесу. Концептуальна модель системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки відображена на рис.1.

У п'ятому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки»** висвітлена поетапна реалізація дослідно-експериментальної роботи, визначено діагностичний і критеріальний інструментарій педагогічного моніторингу; перевірено дієвість моделі системи формування НДК МВМ у розрізі їх професійної підготовки, ефективність створеного культурно-науково-освітнього середовища; здійснено кількісно-якісний аналіз результатів експериментальної роботи, підтверджених статистичними методами.

З метою перевірки гіпотези, теоретичних положень дослідження, ефективності розробленого науково-методичного забезпечення створеної педагогічної системи було проведений педагогічний експеримент, який тривав упродовж восьми років (2008 - 2015 рр.) і охоплював етапи: 1) *аналітико-прогностичної роботи* (вивчення сучасного стану проблеми); 2) *констатувальний етап* (розробка критеріального і діагностичного апарату дослідження, апробація та коригування його інструментарію; виявлення рівнів (низького, нижчого за середній, середнього, вищого за середній, високого) сформованості НДК МВМ); 3) *формульальний етап*

(впровадження моделі формування досліджуваного феномену у навчальний процес, перевірка її ефективності); 4) *контрольно-узагальнюючий етап* (проведення контрольного зрізу, кількісно-якісного аналізу результатів дослідження, їх порівняння, апробація, статистичне опрацювання).

Експериментальною базою для апробації результатів дослідження стали вищі навчальні заклади України: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, СумДПУ імені А.С. Макаренка; ДДПУ ім. І. Франка; ПНПУ імені В.Г. Короленка; Рівненський державний гуманітарний університет; ДВНЗ Криворізький національний університет; Хмельницький національний університет; Харківська гуманітарно-педагогічна академія; МДПУ ім. Б. Хмельницького. До експериментальної роботи було залучено 1232 студентів музично-педагогічних та мистецьких факультетів ВНЗ України, 187 викладачів; експериментальна і контрольна вибірка складалась з 310 і 305 студентів відповідно.

Для вивчення сучасного стану проблеми дослідження з позицій її організаційно-педагогічного забезпечення було проведено діагностування студентів музично-педагогічних спеціальностей щодо їх готовності до здійснення різних векторів науково-дослідницької діяльності (науково-педагогічної, творчо-пошукової, дослідно-експериментальної, науково-методичної), розвиненості особистісних якостей дослідника, що засвідчило про: не сформованість умінь встановлювати зв'язки між розробленими педагогічними умовами й результатами, що досягаються; компонентами освітнього процесу на експериментальному етапі дослідження (90,3%); розробляти організаційно-методичні схеми у дослідженні на науковому підґрунті (89,7%); розробляти науковий, критеріальний, діагностичний апарат дослідження (92,1%); вибудовувати логіку дослідницького пошуку, його інструментальну і концептуальну модель (91,2%); вести методологічний аналіз наукової проблеми (93,8%); пов'язувати теоретичні положення з їх практичним втіленням (88,1%); г) відстежувати динаміку розвитку особистісних і педагогічних феноменів, що досліджуються (81,5%); бачити у музично-педагогічній освіті пріоритетні завдання (88,2%); висувати гіпотетичні припущення щодо перспективних напрямів розвитку педагогічних і мистецьких явищ, які досліджуються, (87,9%); впроваджувати дослідницькі розробки у педагогічну практику (77,1%). Встановлено індекс задоволення науково-дослідницькою діяльністю студентами (0,37), який є негативним, що свідчить про низьку участь у цій діяльності.

Вивчення продуктів учіння і дослідницької діяльності студентів-музикантів, педагогічного досвіду викладачів щодо застосування методів і засобів дослідницького навчання дозволило виокремити *ключові питання*, які потребують розв'язання: це підвищення статусу самої науки на музично-педагогічних і мистецьких факультетах, надання пріоритету міждисциплінарним дослідженням; підвищення якості загальнонаукової і методологічної підготовки майбутніх учителів музики, спрямованої на формування їх науково-дослідницької культури, окремих компонентів, виявлення факторів, що впливають на цей процес; створення культурно-науково-освітнього середовища, в якому актуалізуються культуротворча, світоглядна, методологічна, гносеологічна функції наукового знання.

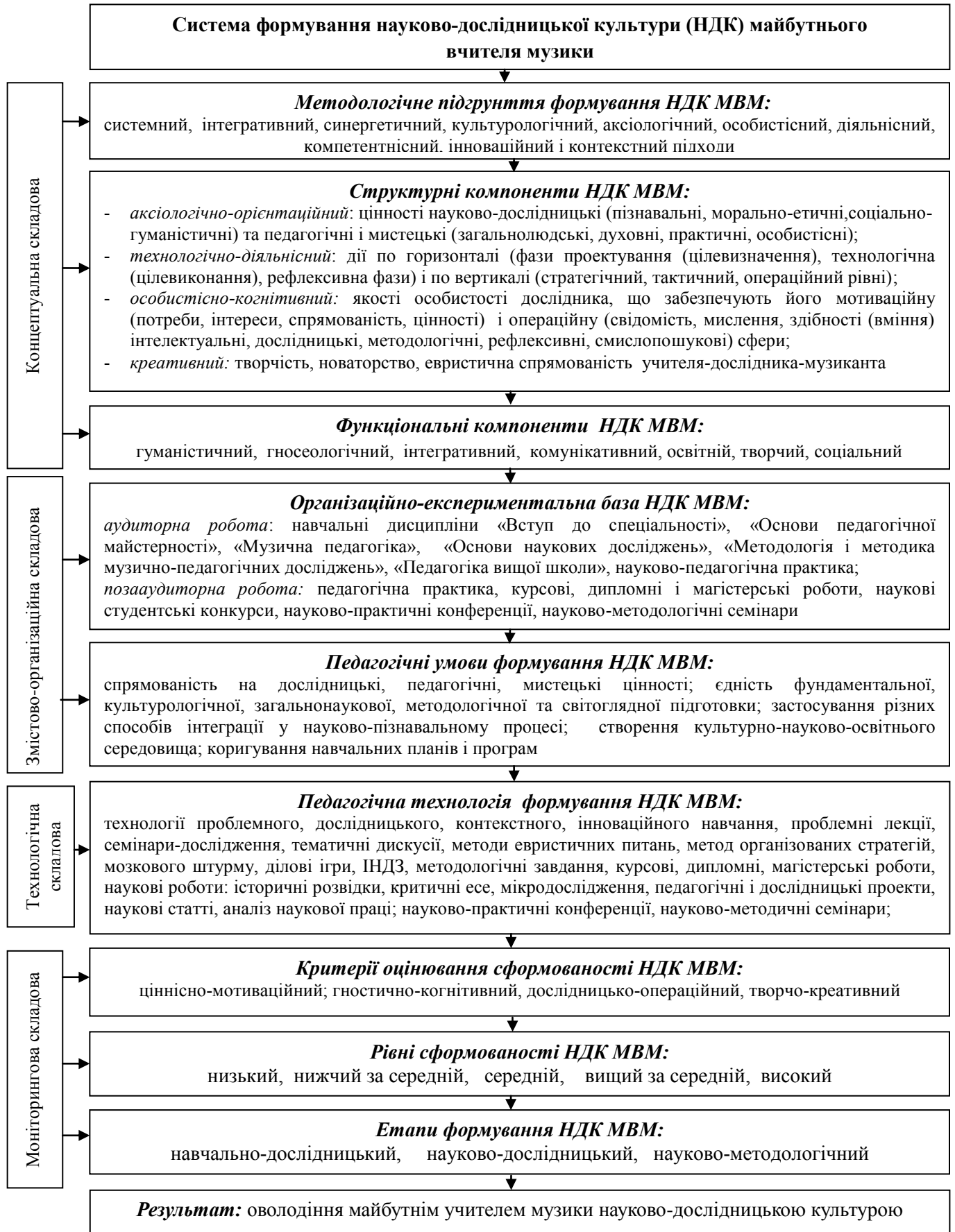

Рис. 1. Концептуальна модель системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки

На констатувальному етапі експерименту, враховуючи взаємозв'язок і взаємообумовленість компонентів НДК МВМ, особливості вияву досліджуваного феномену як цілісного утворення в умовах поєднання вимог вищої педагогічної школи і вищої музично-педагогічної освіти, було розроблено *критерії і показники* як засобу всебічного вимірювання і оцінювання рівнів сформованості цієї культури:

а) *ціннісно-мотиваційний критерій*, спрямований на виявлення мотиваційних новоутворень учителя музики як дослідника, змін у домінуючих потребах, їх нової ієрархізації, ступеня асиміляції і відтворення науково-дослідницьких і педагогічних, мистецьких цінностей, що відображає інтегративну динамічну сутність його ціннісно-мотиваційної сфери в умовах культурно-науково-освітнього середовища;

б) *гностично-когнітивний критерій* слугує виявленню особистісно-когнітивного ресурсу, який відображає сформованість професійних і особистісних якостей і вмінь учителя-дослідника-музиканта, його знаннєвого фонду;

в) *дослідницько-операційний критерій* вказує на доцільність, точність, гнучкість здійснення технологічного інструментарію дослідження, змістову наповненість, логічну послідовність пофазового його розгортання (концептуальна (цілевизначення), технологічна (цілевиконання), рефлексивна фази), реалізацію функцій дослідницького пошуку (проектно-моделюючої, інформаційно-аналітичної, експериментально-діагностуючої, практико-перетворюючої);

г) *творчо-креативний критерій* відображає творчу спрямованість процесуальних і змістових характеристик дослідницького пошуку та індивідуально-креативний розвиток майбутнього вчителя музики як дослідника, його інновативність, що виявляється у науковій і педагогічній творчості.

Складність діагностики сформованості НДК у студентів – майбутніх учителів музики вимагала застосування *методів* дослідження, вибір яких зумовлений його цілями, завданнями і логікою: обсерваційних, опитувальних, праксиметричних, проектних (МІМ) методів, експертних оцінок, педагогічного тестування, педагогічного моніторингу; *адаптованих тестових методик* для діагностування *ціннісних орієнтацій* (тест О. Красило «Що значить пізнати себе?»; Д. Леонтєва для вивчення смисложиттєвих орієнтацій); *інтелектуальних умінь* (опитувальник Е. Зеєра для перевірки здібностей у професійній діяльності, М. Амінова для виявлення педагогічних здібностей); *рефлексивних умінь* (методики А. Карпова, тест В. Анісімова для самоаналізу розвитку особистісних функцій вчителя); *креативних умінь* (опитувальники І. Ісаєва, С. Гильманова для діагностики якостей творчої індивідуальності особистості, Джонсона для виявлення креативності).

Відповідно до визначених сутнісних ознак НДК МВМ, особливостей професійної підготовки, її цілей, закономірностей, змісту, вимог вищої освіти до реалізації завдань науково-пізнавального процесу, було розроблено етапи формування означеного особистісного феномену:

навчально-дослідницький етап, спрямований на засвоєння педагогічних, мистецьких ідеалів і цінностей засобами дослідницького пошуку, завдяки активізації мисленнєвих аналітико-синтетичних, індуктивно-дедуктивних, творчо-евристичних і навчально-дослідницьких процесів; формується художньо-естетична освіченість і науково-педагогічна обізнаність; домінують інтелектуальні, пошукові

дії; основними напрямками професійної підготовки є культурологічний і світоглядний;

науково-дослідницький етап, орієнтований на формування наукового стилю мислення, що характеризується аргументованістю, системністю, цілісністю, діалектичність, логічністю, рефлексивністю, проблемністю, прогностичністю; стимулювання аксіосфери дослідника як суб'єкта науково-художнього пізнання, науково-педагогічного спілкування, науково-дослідницької діяльності, оволодіння її технологією; превалюють дослідницькі і рефлексивні дії; основними напрямками професійної підготовки є фундаментальний і загальнонауковий;

науково-методологічний етап націлений на опанування методологічних орієнтирів і принципів багаторівневого, поліфункціонального дослідницького пошуку, оволодіння системним, феноменологічним, онтологічним, історико-педагогічним, структурно-функціональним та ін. аналізом педагогічних феноменів, засвоєння цінностей освітніх парадигм (гуманістично орієнтованих, культуроцентрованих, полісуб'єктних тощо); мають місце методологічні, смислопошукові, дослідницькі, креативні, рефлексивні дії; напрями професійної підготовки: фундаментальний, методологічний, загальнонауковий, світоглядний.

Формувальний етап експерименту був спрямований на розв'язання таких завдань, як: впровадження концептуальної моделі системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки; перевірка ефективності науково-методичного забезпечення цієї системи; оновлення змісту навчальних курсів, посилення дослідницького і науково-методологічного компонентів у навчанні; підготовка навчально-методичного супроводження освітнього процесу. Відбувалася перевірка дієвості розробленої системи формування НДК МВМ, організаційної структури її поетапної реалізації, ефективність якої забезпечувалася спеціально розробленими умовами, застосуванням комплексу взаємодоповнюючих і взаємокомпенсуючих метатехнологій, макротехнологій, мезотехнологій і мікротехнологій на ґрунті системного, синергетичного, інтегративного, культурологічного, аксіологічного, особистісного, діяльнісного, компетентнісного, інноваційного і контекстного методологічних підходів як концептуальних детермінантів цієї системи. Здійснення комплементарних організаційно-педагогічних, науково-методичних і виховних заходів передбачало реалізацію певних вимог до викладача вищої педагогічної школи щодо інтенсифікації когнітивних та інноваційних процесів, нарощування і поглиблення наукових знань, активізації наукової рефлексії проблем, що вивчаються, і особистісної саморефлексії майбутніх учителів музики як дослідників, оптимізації методів педагогічного керівництва дослідженнями студентів у режимі діалогічної взаємодії і встановлення суб'єкт-суб'єктних відношень.

На контрольному етапі експерименту, урахувавши педагогічні ефекти експериментальної роботи, її зміст, умови, методи, засоби, було здійснено педагогічний моніторинг як фінішну діагностику рівнів сформованості компонентів НДК МВМ за ціннісно-мотиваційним, гностично-когнітивним, дослідницько-операційним, творчо-креативним критеріями; кількісно-якісний аналіз і порівняння результатів дослідження в ЕГ і КГ до і після експерименту із застосуванням статистичних методів, що підтверджували вірогідність дослідження. Оцінювалися

мотиваційні і особистісні якості-новоутворення (інтелектуальні, дослідницькі, методологічні, смислопошукові, рефлексивні, креативні вміння), досягнення студентів у науково-пізнавальній і науково-дослідницькій (науково-педагогічній, творчо-пошуковій, науково-методичній, дослідно-експериментальній), музично-педагогічній діяльності, спілкуванні, науково-педагогічній практиці; виконані кваліфікаційні роботи (магістерські, дипломні), виступи на науково-практичних конференціях. У результаті отриманих даних встановлювалися рівні сформованості аксіологічно-орієнтаційного, особистісно-когнітивного, технологічно-діяльсного, креативного компонентів НДК МВМ, вибудовувалась інтегрована оцінка, яка свідчила про сформованість і розвиненість особистісного феномену як цілісного, динамічного утворення.

Простежувалась динаміка показника абсолютного збільшення коефіцієнта ефективності розробленої педагогічної системи по роках (2010 - 2014 рр.), індекс задоволення склав 0,90, що розраховувався за методикою В.О. Ядова. Перевірку відмінностей середніх значень однієї ознаки у двох сукупностях об'єктів здійснено за допомогою ϕ -критерію Р. Фішера; застосовано непараметричні методи математичної статистики з використанням критерію χ^2 (хі-квадрат); значення статистики T критерію χ^2 обчислювалося за формулою:
$$T = \frac{1}{n_1 \cdot n_2} \sum_{i=1}^C \frac{(n_1 O_{2i} - n_2 O_{1i})^2}{O_{1i} + O_{2i}}$$

де n_1 і n_2 – обсяг вибірок із ЕГ та КГ відповідно; C – кількість результатів досліджуваних властивостей. Узагальнені результати дослідження наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальненні результати експериментальної роботи щодо сформованості компонентів НДК МВМ у КГ і ЕГ (у%)

Групи	Рівні сформованості компонентів науково-дослідницької культури МВМ									
	Високий		Вищий за середній		Середній		Нижчий за середній		Низький	
	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.
Аксіологічно-орієнтаційний компонент										
КГ	6,0	9,4	8,9	11,3	18,5	21,5	29,0	26,3	37,6	31,5
ЕГ	6,3	31,7	8,6	30,1	18,4	15,9	28,5	16,8	38,2	5,5
Особистісно-когнітивний компонент										
КГ	0	9,7	3,9	15,3	20,1	31,4	33,3	21,5	42,5	22,1
ЕГ	0	28,0	4,1	31,1	21,4	24,6	32,7	13,5	41,8	2,8
Технологічно-діяльсний компонент										
КГ	0	16,4	0	19,5	11,2	26,3	41,1	22,9	47,7	14,9
ЕГ	0	31,2	0	41,6	10,5	15,5	39,9	8,8	47,3	2,9
Креативний компонент										
КГ	0	12,2	5,1	15,6	22,2	35,5	37,6	22,9	35,1	13,8
ЕГ	0	24,2	4,9	33,3	21,8	26,4	36,9	12,3	36,4	3,8

Результати діагностування показників ціннісно-мотиваційного, гностично-когнітивного, дослідницько-операційного, творчо-креативного критеріїв сформованості НДК МВМ як особистісного феномену до і після експерименту дозволили зробити висновок про значну позитивну динаміку розвитку її компонентів. Проведена експертиза підтвердила наявність вищих рівнів сформованості НДК у студентів ЕГ після проведеного експерименту, зокрема, їх кількість, у яких виявлено високий рівень сформованості аксіологічно-орієнтаційного компоненту, зросла з 6,3%, що було зафіксовано на початку експерименту, до 31,7% і вищий за середній рівень – з 8,6% до 30,1%; кількість студентів із сформованим особистісно-когнітивним компонентом зросла з 0% до 28,0% і з 4,1 до 31,1% відповідно; технологічно-діяльнісним компонентом збільшилась – з 0% до 31,2% і з 0% до 41,6%; креативним компонентом зросла – з 0% до 24,2% і з 4,9 до 33,3% відповідно.

Проведений аналіз результатів експериментальної роботи переконливо свідчить про результативність запропонованої моделі системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, ефективність і продуктивність розробленого науково-методичного забезпечення цієї системи, педагогічних технологій, створеного культурно-науково-освітнього середовища, що підтверджує основні концептуальні і теоретичні положення здійсненого дослідження.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження, присвяченого проблемі формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, підтвердили висунуті теоретичні положення і гіпотезу дослідження та дозволили сформулювати відповідно до поставлених завдань такі висновки:

1. Обґрунтовано методологічні основи проблеми дослідження, які відображають філософський, наукознавчий (трансцендетально-аналітичний, синтетично-узагальнюючий, соціокультурний способи осмислення науки як когнітивного конструкту, її онтологічних, гносеологічних, логічних, методологічних, аксіологічних засад, принципи наукового пізнання, критерії науковості) і культурологічний (поняття «культура» у контексті філософсько-антропологічного, системного, культурологічного, герменевтично-семіотичного, діяльнісного, особистісного, аксіологічного, соціологічного підходів, культурологічна парадигма освіти, культурологічний підхід як конкретно-наукова методологія пізнання) її аспекти, а визначення нового дефінітивного поля досліджуваних понять, їх екстраполяція у площину вищої музично-педагогічної освіти, зумовило прогнозування і конструювання нового змісту професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Культурологічний підхід, обраний в якості генеральної стратегії формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики, представляє сукупність теоретико-методологічних положень (ізоморфна тотожність освіти і

культури; цілісність культури, людини, змісту освіти, педагогічного процесу; єдність педагогічної системи й процесу, що є критерієм методологічної цілісності), організаційно-педагогічних і методичних заходів, практична реалізація яких забезпечує засвоєння, трансляцію і відтворення соціально-гуманістичних, педагогічних, мистецьких і науково-дослідницьких цінностей, самобутність і самоцінність розвитку особистості дослідника, здатного до самовизначення і самодетермінації засобами когнітивного і дослідницького пошуку.

2. Аналіз генези теорії формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів, зокрема музики, свідчить про пріоритетність питань щодо застосування дослідницького методу у педагогічному процесі, інтелектуального пізнання, формування критичних суджень, навчання «великорозумності», «наукової самодіяльності» в історії вітчизняної і зарубіжної педагогіки протягом усіх історичних епох (Античності, Відродження, Просвітництва, педагогічних пошуках ХХ ст.). Вивчення сучасного зарубіжного досвіду (Німеччини, Польщі, Франції, Англії, США), що підтверджує виникнення нового напрямку у педагогічній освіті – дослідницько-орієнтаційного, і вітчизняного у педагогічній і мистецькій освіті, який знайшов виявлення у питаннях щодо методологічного аспекту науково-дослідницької діяльності у цій галузі; наукового дослідження як дидактичної категорії; методів науково-педагогічного керівництва магістерськими роботами майбутніх учителів музики, оволодіння дослідницькими технологіями в умовах поліхудожньої діяльності тощо, актуалізує науковий пошук у напрямку систематизації і узагальнення набутого теоретичного фонду у контексті обраної проблематики і розкриття теоретичних і методичних основ формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, розробки концепції дослідження.

Встановлено, що з метою реалізації провідних напрямів розбудови національної освіти, досягнення її ефективності і конкурентоспроможності, створення інтегральної наскрізної системи залучення майбутніх учителів, зокрема музики, до різних векторів дослідницького пошуку, цілісного наукового осягнення освітньо-педагогічної і мистецької дійсності, поряд із розв'язанням низки проблем щодо фундаменталізації та універсалізації вищої освіти, виникає потреба в цілеспрямованій педагогічній стратегії щодо формування науково-дослідницької культури у майбутніх вчителів, освітян як особистісного феномену, що співвідноситься з вимогами Болонської декларації, європейської освіти, рекомендаціями ЮНЕСКО стосовно інтеграції науки і освіти у світовому просторі.

3. Осмислення культурологічних, наукознавчих, психолого-педагогічних і мистецтвознавчих аспектів проблеми дослідження уможливило здійснити науково-педагогічне обґрунтування сутності науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики у контексті його професійно-педагогічної культури і визначити як динамічну, інтегративну якість особистості, що виявляється у здатності до синтезування аналітико-синтетичної, індуктивно-дедуктивної мисленнєвої діяльності і емоційно-образного осягнення музичного мистецтва, втілення наукового, педагогічного і художнього ідеалу у дослідницький пошук, застосування

наукових знань у педагогічній діяльності в якості науково-теоретичної (пояснювальної) та конструктивно-технологічної (перетворювальної) функції.

Запропонована концепція формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки презентує авторський підхід до розвитку їх методологічної культури й сучасного наукового стилю мислення, характерними ознаками якого є системність, гнучкість, варіативність, концептуальність, перспективність, динамізм, саме вони забезпечують у перспективі соціальну детермінованість науково-дослідницького пошуку вчителя музики, творче застосування опанованого ним теоретичного фонду в умовах музично-педагогічної практики. Методологічна культура, в якій втілюються функції методологічного аналізу знань (каталізації як стимулювання процесу пізнання, проблематизації, інтенсифікації, структурування цілісного наукового знання, критичного осмислення нових ідей в культурі тощо), вплине на розуміння діалектики педагогічної науки і музично-освітньої дійсності.

З позицій системного підходу науково-дослідницька культура майбутнього вчителя музики представляє поліструктурний (аксіологічно-орієнтаційний, технологічно-діяльнісний, особистісно-когнітивний, креативний компоненти) і поліфункціональний (гуманістична, гносеологічна, інтегративна, комунікативна, освітня, творча і соціальна функції) особистісний феномен. *Аксіологічно-орієнтаційний компонент* концентрує в інтегрованій єдності науково-дослідницькі (пізнавальні, морально-етичні, соціально-гуманістичні) та педагогічні, мистецькі (загальнолюдські, духовні, практичні, особистісні) цінності, які визначають способи і засоби розв'язання наукових музично-педагогічних проблем і приймають вигляд аксіологічних функцій, задають фундамент для відтворення культуротворчих, аксіологічних, антропологічних, полісуб'єктних та ін. освітніх моделей.

Технологічно-діяльнісний компонент НДК МВМ розглядається в якості інваріантного ядра, представляє дослідницький інструментарій, технологію наукового пізнання, що обумовлені існуючим науковим стилем педагогічного товариства; вибудовується як система, завдяки послідовним діям, як по горизонталі (фази дослідження: проектування (концептуальна фаза), технологічна та рефлексивна), так і по вертикалі (рівні дослідження: стратегічний, тактичний, операційний), забезпечується проектно-моделюючою, інформаційно-аналітичною, експериментально-діагностичною, практико-перетворюючою функціями.

Особистісними якостями, що забезпечують мотиваційну та операційну сфери дослідника, його самоздійснення у світі науки і мистецтва, репрезентується *особистісно-когнітивний компонент* НДК МВМ. Мотиваційну сферу майбутнього вчителя музики як дослідника розглядаємо як таку, що забезпечує цілісний розвиток особистості, здатної до перманентного оновлення наукового знання у музично-педагогічній і мистецькій проекції, збагачення його смислового наповнення, володіння механізмами наукової і педагогічної творчості, реалізацію усього спектру дослідницьких методів, і виводить майбутнього вчителя на інший аналогічний рівень у його професіогенезі. Саме синкретичний характер пізнання на рівні мікродіалогу, як рефлексивне осмислення особистісних гностично-когнітивних процесів у мистецькій освіті, і макродіалогу, як поліфонії теоретичних розмірвань,

концептуальних позицій, методологічних підходів і в більш широкому розумінні діалогу культур, складає основу дослідницького пошуку майбутнього вчителя музики і вимагає певних мотиваційних якостей-новоутворень. *Операційна складова* особистісно-когнітивного компоненту забезпечується свідомістю (самосвідомістю), дії якої виявляються як зовнішня (предметна) та внутрішня (сміслова) регуляція здійсненого науково-дослідницького пошуку в галузі музично-педагогічної освіти; мисленнєвою діяльністю, особливістю якої стає поєднання різних способів наукового пізнання як реалізації наукових методів, оволодіння поняттєво-категоріальним апаратом музичної педагогіки як наукового фундаменту у розробці педагогічних моделей (стратегій), і способів художнього пізнання, що звернені до пошуку художніх образів, виявляються у конкретно-чуттєвій, естетично визначеній формі; здібностями, які є умовою і результатом діяльності вчителя-дослідника-музиканта, реалізуються як інтелектуальні, дослідницькі, методологічні, смислопошукові, рефлексивні вміння.

Креативний компонент НДК МВМ визначає інноваційно-евристичний характер дослідницького пошуку в галузі мистецької освіти, забезпечує ефективне, динамічне функціонування, перспективне формування інших компонентів, які набувають творчого, прогресивно стимулюючого характеру, взаємодіють і створюють умови для гармонійного становлення особистості дослідника.

4. На ґрунті поліпарадигмальної методології як єдності загальнонаукових (системного, синергетичного, інтегративного) і конкретно-наукових (культурологічного, аксіологічного, діяльнісного, особистісного, компетентнісного, інноваційного, контекстного) методів, теорій і концепцій освітніх моделей та інтегративної методології (єдність цілей, завдань, змісту освітнього процесу; цілісність складає педагогічний норматив і визначає загальну стратегію дослідження) дано науково-методичне обґрунтування системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки, що вибудовується на основі пріоритетів вищої педагогічної школи і тенденцій розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти (гуманізація, демократизація, варіативність, інтегративність, неперервність, когерентність, когнітивна полімодальність); передбачає створення культурно-науково-освітнього середовища, в якому освіта, наука і мистецтво відіграватимуть домінуючу роль і спостерігатиметься кругообіг взаємного перетворення знань, що набуваються як у процесі навчання, так і в науковому процесі. Розроблено концептуальна модель означеної системи.

Обґрунтовано технологію формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики як особистісного феномену, яка має варіативний і нормативний характер, ураховує вплив *соціокультурних* (єдність наукового, освітнього і мистецького простору; реалізація принципів культурологічної освіти; синергетичного навчання: поліваріантність освітніх процесів, саморозвиток, самоорганізація, нелінійність цілісного мислення) і *психолого-педагогічних факторів* (поєднання теорії і практики навчання, педагогічних технологій; урахування інтелектуальних можливостей і мотиваційних устремлінь студентів); реалізовується за різними рівнями по вертикалі (метатехнології, макротехнології,

мезотехнології, мікротехнології) і напрямками по горизонталі (науково-концептуальний, змістово-описовий, процесуально-діяльнісний).

Для реалізації досліджуваної педагогічної системи розроблено *педагогічні умови*: а) спрямованість на актуалізацію, асиміляцію і трансляцію науково-дослідницьких, педагогічних і мистецьких цінностей, що формують ціннісно-сміслові орієнтири майбутнього вчителя-дослідника-музиканта; б) забезпечення гнучкості і взаємодії фундаментального, культурологічного, загальнонаукового, методологічного, світоглядного напрямів професійної підготовки; в) застосування різних способів інтеграції в навчальному процесі (міжпредметність, координація, комбінування, постановка міжпредметних професійних проблем); г) орієнтованість викладача на самокеровані, поліваріантні, багатомірні, нелінійні, саморганізаційні процеси; д) реалізація науково-методичної роботи викладача, джерелами якої є педагогічна наука у її концептуальній і нормативній формі, результати власної науково-дослідницької діяльності; є) створення культурно-науково-освітнього середовища. Визначені умови спрямовані на формування когнітивних і мотиваційних якостей-новоутворень учителя-дослідника-музиканта, його методологічної культури, завдяки доцільно спланованому науковому і дослідницькому пошуку, вектори якого охоплюють наукові знання із загальної педагогіки, мистецької, музичної, вокально-хорової педагогіки, філософії мистецької освіти, теорії музичної освіти, педагогіки вищої школи, методології музично-педагогічних досліджень тощо.

5. Моніторинг рівнів сформованості науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в розрізі професійної підготовки впроваджувався, завдяки розробленому критеріальному апарату дослідження, а саме: *ціннісно-мотиваційному критерію*: показники – сформовані пізнавальні, морально-етичні, соціально-гуманістичні, духовні, загальнолюдські, практичні і особистісні цінності вчителя музики як дослідника; мотиваційні якості, що стимулюють ефективне здійснення науково-дослідницького пошуку, який стає культуротворчим і культуровідповідним, забезпечують сутнісне розуміння соціокультурних і педагогічних явищ; оцінювалися якості за змістовими (дієвість, усвідомленість, самостійність, узагальненість) та динамічними (стійкість, тривалість, широта, емоційна модальність) параметрами; *гностично-когнітивному критерію*: показники – глибина, повнота і міцність наукових знань, набутих у науково-пізнавальному процесі, їх діалектичність, системність, міждисциплінарність, інтегративність; урахувалися якісні і кількісні характеристики знання; сформовані інтелектуальні, дослідницькі, методологічні, смислопошукові, рефлексивні вміння; *дослідницько-операційному критерію*: показники – вільне володіння технологічним інструментарієм науково-дослідницької діяльності; *творчо-креативному критерію*: показники – нове бачення розв'язання наукової проблеми, наукова творчість, створення педагогічного супроводження дослідження, яке фіксує різні форми породження педагогічних інновацій, авторські розробки. Розроблені критерії і показники дозволили визначити *рівні* сформованості науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики: *низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий*.

6. Експериментально перевірено результативність концептуальної моделі системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, що реалізовувалася на основі розробленого науково-методичного забезпечення цієї системи, педагогічних умов, педагогічних технологій і передбачала оновлення змісту навчальних предметів, форм, методів і засобів активізації когнітивного і дослідницького пошуку студентів, поетапну організацію означеної педагогічної системи у вищій музично-педагогічній освіті: *навчально-дослідницького етапу (1-2 курси)*, основними напрямками професійної підготовки є культурологічний і світоглядний; *науково-дослідницького етапу (3-4 курси)*, напрями підготовки – фундаментальний і загальнонауковий; *науково-методологічного етапу (5 курс)*, основні напрями підготовки – фундаментальний, методологічний, загальнонауковий, світоглядний.

Підтверджено ефективність таких активних та інноваційних методів, як: *складноструктуровані ІНДЗ*, що орієнтують на поєднання дескриптивної (науково-описової) і прескриптивної (нормативної) форми наукових знань, розкриття різноманітних аспектів музично-педагогічних проблем, педагогічну організацію дослідницьких процедур, методів дослідження, способів мисленнєвої діяльності, спроектованих у логіці вимог і умов цих завдань; *методологічні завдання* на онтологічний, феноменологічний, культурологічний, аксіологічний, системний та ін. аналіз проблеми дослідження; *методи організованих стратегій* (розв'язання протиріч між різними картинами дійсності – педагогічною, соціокультурною, мистецькою, індивідуально-особистісною); *практичні завдання на удосконалення науково-дослідницької* (історичні розвідки (персоніфікований, історико-педагогічний аналіз), мікродослідження, педагогічні експерименти, наукові статті, критичні есе); *рефлексивної* (твори-роздуми «Я – вчитель-дослідник-музикант», «Я – професіонал», «Я – людина культури»), *науково-методичної діяльності* (рецензування, складання навчально-методичного забезпечення, розробка методів діагностики якості навчання, програм у контексті науково-педагогічної проблеми, що досліджується); *науково-педагогічного спілкування* («Пошук цитат»; «Пошук проблеми»; «Пошук наукових методів»; «Визначення гіпотетичних припущень»; «Термінологічний марафон»; диспути-діалоги між вчителем-дослідником і музикантом, педагогом і психологом); *рефлексивні завдання* для науково-педагогічної практики (аналіз гуманістичних, особистісно орієнтованих, антропологічних, етнопедагогічних, полісуб'єктних та ін. освітніх моделей, що досліджуються); *експериментальні завдання* на пояснення явищ, які спостерігаються в експерименті; експериментальне виявлення і доведення закономірностей, принципів музично-педагогічної діяльності; *брейн-ринги* «Пошук музично-освітніх технологій», «Калейдоскоп ідей», «Pedagogical discovery»; виставки-презентації дослідницьких результатів на конкурсах, конференціях.

Підготовлені та апробовані у навчальному процесі матеріали посібника як навчально-методичного забезпечення лекційних курсів «Основи наукових досліджень» на рівні бакалаврату, «Методологія і методика музично-педагогічних досліджень» на рівні магістратури і продовження курсу «Педагогіка вищої школи»; дослідницькі і організаційно-методичні комплекси як педагогічний супровід і

дієвий засіб системного формування науково-дослідницької культури студентів музично-педагогічних спеціальностей у вищій педагогічній школі.

7. На основі опитувальних, обсерваційних, праксиметричних, статистичних методів, психологічного і педагогічного тестування, методу експертних оцінок, поточного контролю зафіксована позитивна динаміка рівнів сформованості НДК МВМ як цілісного утворення, її аксіологічно-орієнтаційного, особистісно-когнітивного, технологічно-діяльнісного, креативного компонентів, дано порівняння результатів до і після експерименту, що підтверджено кількісною, якісною та статистичною обробкою отриманих даних у дослідженні (методом математичної статистики з використанням критерію χ^2 (хі-квадрат) і багатофункціонального статистичного ϕ -критерію Р. Фішера); визначено індекс задоволення, який склав 0,90, що свідчить про його високий рівень; виявлена динаміка зростання показника абсолютного збільшення коефіцієнту ефективності системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки по роках (2010-2014 рр.) від мінімально ефективного до вищого рівня.

Аналіз експериментальної роботи підтвердив результативність, ефективність і перспективність запровадженої концептуальної моделі системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки, науково-методичного забезпечення цієї системи, розроблених педагогічних технологій, педагогічних умов і створеного культурно-науково-освітнього середовища в умовах вищої музично-педагогічної освіти.

8. Проведене дослідження дозволило встановити такі *закономірності*: а) сформована науково-дослідницька культура майбутнього вчителя музики як динамічний, поліфункціональний особистісний феномен вплине на реалізацію його компетентностей (науково-методологічної, науково-методичної, інтелектуальної, наукового спілкування, акмеологічного зростання, соціальної) як наскрізних метапредметних утворень, що дає підстави розглядати означений феномен як системоутворюючий чинник професійно-акмеологічного зростання вчителя музики; б) цілеспрямоване формування НДК МВМ, наповнення її новим культуротворчим, культуровідповідним змістом забезпечить високий рівень здійснення різних модусів навчально-пізнавальної, науково-дослідницької і музично-педагогічної діяльності, що закономірно створює умови для підвищення якості професійної підготовки, її педагогічної потужності; в) вчитель музики із сформованою науково-дослідницькою культурою здатен діяти як творець і носій соціально-гуманістичних, науково-педагогічних, інноваційно-дослідницьких, мистецьких цінностей, органічна єдність яких приведе до більш багатшого і досконалішого професійного життя, забезпечить гнучкість і мобільність майбутнього освітянина, музиканта-дослідника на ринку праці.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних із проблемою формування науково-дослідницькою культурою майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки, потребують подальшого вивчення питання, в яких актуалізуються нові методологічні орієнтири даного дослідження, удосконалюються методи діагностики досліджуваного особистісного феномену.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальний посібник, програма

1. Тушева В. В. Формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки: теорія і практика: монографія / В. В. Тушева; УМО НАПН України – Харків: Видавництво «Майдан», 2015. – 450 с.
2. Тушева В. В. Теоретико-методичні засади формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки: монографія / В. В. Тушева; УМО НАПН України. – Харків: Видавництво «Федорко», 2013. – 421 с.
3. Тушева В. В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В. В. Тушева; УМО НАПН України. – Харків: «Федорко», 2014. – 408 с. (Гриф МОН України: Лист №14.1/12 – Г 671 від 07.05.2014).
4. Тушева В. В. Програма з навчального курсу «Основи наукових досліджень» / В. В. Тушева // УМО НАПН України. – Харків: «Федорко», 2014. – 44 с.

Статті у наукових фахових виданнях

5. Тушева В. В. Наукова культура у системі вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2004. – №4. – С. 27-38.
6. Тушева В. В. Професійна культура як першооснова вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Розвиток інноваційних процесів у навчально-виховних закладах: зб. наук. праць // Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка. – Харків: Стиль-Издат, 2003. – С. 155-165.
7. Тушева В. В. Значення культурної діяльності у професійній підготовці майбутнього спеціаліста-педагога / В. В. Тушева // Педагогічні науки. Зб. наук. праць. Частина перша. – Суми: СумДПУ. ім. А. С. Макаренка, 2004. – С.498-507.
8. Тушева В. В. Культурологічні основи вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2005. – №5. – С. 25-35.
9. Тушева В. В. Формування наукової культури студентів в умовах модернізації вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Редкол.: Т. І. Суценок та ін. – Запоріжжя. – 2006. – Вип.37. – С. 54-62.
10. Тушева В. В. Методологічні орієнтири у дослідницькій діяльності педагога / В. В. Тушева // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал. – 2006. – №6. – С. 51-60.
11. Тушева В. В. Інноваційний підхід у навчанні в системі вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Зб. наук. праць. – Вип. 10. – Київ, 2007. – С. 96-103.
12. Тушева В. В. Деякі аспекти дослідження освіти як соціокультурного феномена / В. В. Тушева // Педагогіка та психологія. – Збірник наукових праць. – Вип.330. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 173-181.
13. Тушева В. В. Цінності в структурі професійної культури майбутнього вчителя / В. В. Тушева // Збірник наукових праць Бердянського державного

педагогічного університету (Педагогічні науки). – №4. – Бердянськ: БДПУ, 2010. – С. 151-158.

14. Тушева В. В. Теоретичні основи формування професійної культури майбутніх вчителів / В. В. Тушева // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: Ялта: РВВ КГУ, 2010. – Вип. 27. – Ч.1. – С. 207-215.

15. Тушева В. В. Науково-дослідницька культура майбутнього вчителя: сутність поняття та теоретичні аспекти її формування / В. В. Тушева // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 2. – С. 18-23.

16. Тушева В. В. Аксиологічний компонент науково-дослідницької культури майбутніх вчителів / В. В. Тушева // Проблеми підготовки сучасного вчителя: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол.ред.) та ін.]. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2011. – Випуск 4. – Частина 1. – С. 183-191.

17. Тушева В. В. Формування науково-дослідницької культури студентів педагогічних ВНЗ у процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Горизонти освіти. Психологія. Педагогіка: Науково-методичний журнал, 2012. – №1. – С. 34-42.

18. Тушева В. В. Технологічні аспекти формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя / В. В. Тушева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Науковий журнал, 2012. – № 4. – С. 280-290.

19. Тушева В. В. Філософські та наукознавчі засади формування науково-дослідницької культури майбутніх вчителів / В. В. Тушева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: Науковий журнал, 2012. – № 3. – С. 299-309.

20. Тушева В. В. Змістово-організаційна складова системи формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя / В. В. Тушева // Наука і освіта: Науково-практичний журнал: педагогіка і психологія, 2012. – №1. – С. 64-68.

21. Тушева В. В. Технологія забезпечення системи формування науково-дослідницької культури студентів вищої педагогічної школи / В. В. Тушева // Наука і освіта: Науково-практичний журнал: педагогіка і психологія, 2012. – №5. – С. 69-74.

22. Тушева В. В. Вивчення проблеми формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики у вітчизняній педагогіці / В. В. Тушева // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 42. – Ч. 3. – С. 203-211.

23. Тушева В. В. Характеристика аксіологічного компонента науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в умовах вищої педагогічної школи / В. В. Тушева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2 (61). – 2014. – С. 219 -230.

24. Тушева В. В. Технологічна складова науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музичного мистецтва / В. В. Тушева // Проблеми сучасного педагогічного образования. – Сер.: Педагогіка и психологія. – Сб. статей: Ялта: РИО КГУ, 2014. – Вып. 46. – Ч.6. – С. 221 – 229.

25. Тушева В. В. Моніторинг сформованості науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / Голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми: Вид-во СутДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – №1(45). – С. 377-385.

26. Тушева В. В. Мотиваційно-ціннісна складова науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Пащенко Д. І. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – Випуск 11. – С. 154-163.

27. Тушева В. В. Мислення як складова науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – Вінниця, 2015. - №3. – С. 78-81.

28. Тушева В. В. Концептуальні детермінанти формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Гуманітарний вісник Переяслав Хмельницького ПДХПУ імені Григорія Сковороди: Збірник наукових праць, 2015. – С. 114-121.

29. Тушева В. В. Особливості науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Вісник Південноукраїнського університету ім. К. Д. Ушинського: Збірник наук праць. – 2015. - №3. – С. 165-172.

Статті у міжнародних наукових виданнях

30. Тушева В. В. Исторические вопросы в изучении проблемы формирования научно-исследовательской культуры будущего учителя / В. В. Тушева // Социально-гуманитарный вестник Юга России. – 2014. - № 2. – С. 35-46.

31. Тушева В. В. Научно-исследовательская культура будущего учителя музыки как личностный феномен в педагогическом измерении / В. В. Тушева // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2014. - №10. – С. 87-92.

32. Тушева В. В. Содержательно-организационная составляющая системы формирования научно-исследовательской культуры будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки / V. V. Tusheva // European Applied Sciences, November, 2014, №11 (Германия). – pp. 55-57.

33. Тушева В. В. Мониторинговый компонент системы формирования научно-исследовательской культуры будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки / V. V. Tusheva // European Applied Sciences, 2015, № 3 (Германия). – pp. 45-48.

34. Тушева В. В. Экспериментальная работа по формированию научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки в процессе профессиональной подготовки / V. V. Tusheva // European Applied Sciences, 2015, № 6 (Германия). – pp. 32-34.

35. Tusheva V. V. STUDIO DEL PROBLEMA DELLA FORMAZIONE DELLA CULTURA DELLA RICERCA DEI FUTURI SPECIALISTI INSEGNANTI ALL'ESTERO (GERMANIA, FRANCIA, INGHILTERRA) / V.V. Tusheva // Italian Science Review. 2015; 3 (24). - PP. 37-40.

Матеріали науково-практичних конференцій

36. Тушева В. В. К вопросу о развитии профессиональной культуры студентов в высшей педагогической школе / В. В. Тушева // Професіоналізм педагога (Проективна педагогіка: питання теорії та практики): Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 21-23 вересня 2004 р., м. Ялта. – Зб. наук. ст. Ч.1. – Ялта: РВВ КДПІ. – С. 209-214.

37. Тушева В. В. Інноваційний підхід у навчанні в умовах реформування вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Інновації в навчальному процесі вищих навчальних закладів: міжнародний та національний досвід: XV Міжнародна науково-практична конференція, Ужгород (Україна) - Сніна (Словацька Республіка); Науковий вісник Закарпатського державного університету. Спеціальний випуск / Упорядкування К. Мовчан. – Ужгород: Ліра, 2008. – С. 297-299.

38. Тушева В. В. Компетентнісний підхід в системі вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // Матеріалами міжнародної інтернет-конференції «Інтегративний характер ціннісних вимірів освіти в стандартах Болонського процесу» (частина 2). – Бердянськ: БДПУ, 2008. – С. 130-134.

39. Тушева В. В. Освіта як фактор підвищення професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ / В. В. Тушева // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 23-25 вересня 2010 р., м. Ялта. – Зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2010. – Ч.1. – С. 83-87.

40. Тушева В. В. Теоретичні основи формування науково-дослідницької культури студентів в системі вищої педагогічної освіти / В. В. Тушева // IV Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології», присвяченої 85 – річчю доктора педагогічних наук, професора С. Я. Дем'янчука, 14-15 жовтня 2010 р., м. Рівне, 2010. – С. 431-435.

41. Тушева В. В. Деякі аспекти формування науково-дослідницької культури студентів педагогічних ВНЗ / В. В. Тушева // II Открытый международный научный форум «Современные тенденции в педагогическом образовании и науке Украины и Израиля: путь к интеграции» / Израильский культурный центр г. Одесса при Посольстве Государства Израиль в Украине. – Одесса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинський, 2011. – С. 109-110.

42. Тушева В. В. Культурологічні основи вищої педагогічної мистецької освіти / В. В. Тушева // Час мистецької освіти: Зб. наук. праць I Міжнародної наук.-практ. конференція (11-12 квітня 2013) / за ред. проф. Т. А. Смирнової. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, «Федорко», 2013. – С. 75-80.

43. Тушева В. В. Аксиологічна складова науково-дослідницької культури студентів вищої педагогічної школи / В. В. Тушева // VII Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології (1-4 жовтня 2013 р.). – Київ-Ялта, 2013. – С. 270-273.

44. Тушева В. В. Полікультурна мистецька освіта в умовах реферування вищої педагогічної школи / В. В. Тушева // Час мистецької освіти: (Т. Г. Шевченко в контексті мистецької освіти: до 200-річчя від дня народження): Зб. наук. пр. / Ред. Т. А. Смирнова та ін. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – С. 204-210.

45. Тушева В. В. Технологія забезпечення системи формування науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2014 року: у 4 ч. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2014. – Ч.2. – С. 129-133.

46. Тушева В. В. Експериментальна перевірка ефективності системи формування науково-дослідницької культури майбутніх вчителів музики в процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2015. – С. 101-106.

47. Тушева В. В. Моніторинг сформованості науково-дослідницької культури студентів – майбутніх вчителів музики в процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Актуальні проблеми педагогічної науки: Матеріали Восьмої Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Актуальні проблеми педагогічної науки». – Миколаїв: ГО «ІОМП», 2015. – С. 94-98.

48. Тушева В. В. Інноваційний підхід у формуванні науково-дослідницької культури майбутніх вчителів музики в процесі професійної підготовки / В. В. Тушева // Zbiór raportów naukowych. „Pedagogika. Problemy, osiągnięcia, innowacyjność, praktyki, teoria..», (29.04.2015 - 30.04.2015) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - str. 101-104.

49. Тушева В. В. Изучение проблемы формирования научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки за рубежом (Германия, Польша) / В. В. Тушева // XIII международная научно-практическая конференция: «Современные концепции научных исследований. – Москва, 2015. – С. 67-69.

50. Тушева В. В. Контекстний підхід у формуванні науково-дослідницької культури майбутніх вчителів музики / В. В. Тушева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Адаптаційний потенціал особистості в сучасному соціальному середовищі» (21 травня 2015 року). – Одеса, 2015. – С. 73-76.

Статті у наукових збірниках

51. Тушева В. В. Методологічна культура як складова науково-дослідницької культури майбутнього вчителя музики / В. В. Тушева // Проблемы современного педагогического образования. – Сер.: Педагогика и психология. – Сб. статей: Ялта: РИО ГПА, 2015. – Вып. 48. – Ч.3. – С. 241-248.

52. Тушева В. В. Основи науково-педагогічних досліджень: Навчально-методичний посібник / В. В. Тушева. – Харків, 2006. – 219 с.

АНОТАЦІЇ

Тушева В.В. Теоретичні і методичні основи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, – Київ, 2016.

У дисертації висвітлено методологічні, теоретичні і методичні засади проблеми дослідження, запропоновано в якості теоретико-методологічної основи стратегії формування процесу щодо науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики культурологічний підхід, який визначає зміст, особливості реалізації організаційно-педагогічних і методичних заходів. На ґрунті поліпарадигмальної, системної та інтегративної методології розкрито сутність досліджуваного особистісного феномену, структурні компоненти, що лягло в основу проектування концепції дослідження, створення науково-методичного забезпечення системи формування НДК МВМ у процесі професійної підготовки, в межах якої компетентнісний, інноваційний, контекстний підходи стають ефективною методологією побудови практико орієнтованого навчання з урахуванням інтеграційних шляхів розвитку освіти, науки і мистецтва.

Експериментально перевірено ефективність системи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики, яка забезпечується розробленими педагогічними умовами, що впроваджені в систему вищої педагогічної школи і враховують основні тенденції розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти (гуманізація, неперервність, інтенсифікація, інтегративність, варіативність, когерентність, когнітивна полімодальність).

Ключові слова: науково-дослідницька культура майбутнього вчителя музики, методологічна культура, аксіологічні орієнтири дослідження, науковий стиль мислення, науково-художнє світорозуміння, технологія науково-дослідницької діяльності, культурологічний підхід, педагогічні технології.

Тушева В.В. Теоретические и методические основы формирования научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук за специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертации освещены методологические, теоретические и методические аспекты проблемы исследования, предложено в качестве теоретико-методологической основы стратегии формирования научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки культурологический подход, представляющий совокупность теоретических положений (изоморфная тождественность образования и культуры, целостность культуры, человека, содержания образования) и организационно-педагогических и методических мероприятий, практическая реализация которых предусматривает поликультурное структурирование образовательного процесса, культуротворчество, создания условий для самобытного развития личности, способной к самодетерминации в научно-исследовательской деятельности.

Осмысление культурологических, науковедческих, психолого-педагогических и искусствоведческих аспектов проблемы исследования позволило осуществить научно-педагогическое обоснование сущности научно-исследовательской культуры будущего учителя музыки в контексте его профессионально-педагогической

культуры и определить исследуемый феномен как полифункциональное, динамическое качество личности, проявляющееся в способности к синтезированию научных и художественных методов познания, аналитико-синтетической, индуктивно-дедуктивной, научно-прогностической мыслительной деятельности и эмоционально-образного постижения музыкального искусства, воплощению научного, педагогического и художественного идеала в исследовательском поиске, использованию научных (педагогических и искусствоведческих) знаний в педагогической деятельности в качестве научно-теоретической (объяснительной) и конструктивно-технологической (преобразующей) функций. Научно обоснованы структурные (аксиологически-ориентационная, технологически-деятельностная, личностно-когнитивная, креативная) и функциональные компоненты научно-исследовательской культуры будущего учителя музыки, раскрыто содержание методологической культуры как неотъемлемой её составляющей.

На основе полипарадигмальной методологии как единства общенаучных (системного, синергического, интегративного) и конкретно-научных (культурологического, аксиологического, деятельностного, личностного, компетентностного, инновационного, контекстного) методов, теорий и концепций образовательных моделей и интегративной методологии (единство целей, заданий, содержания образовательного процесса; целостность образует педагогический норматив и определяет общую стратегию исследования) дано научно-методическое обоснование системы формирования научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки в процессе профессиональной подготовки, которая учитывает требования высшей педагогической школы относительно дидактического структурирования процесса обучения и тенденции развития современного высшего музыкально-педагогического образования (гуманизация, демократизация, вариативность, интегративность, непрерывность, когерентность, когнитивная полимодальность) и отражается в разработанной концептуальной модели. Разработанная педагогическая технология, направленная на формирование НИК будущих учителей музыки, имеющая вариативный и нормативный характер, учитывающая социокультурные и психолого-педагогические факторы, выстраивается по разным уровням по вертикали (метатехнологии, макротехнологии, мезотехнологии, микротехнологии), и направлениям по горизонтали (научно-концептуальный, содержательно-описательный, процессуально-деятельностный аспекты).

Доказана эффективность разработанных критериев (ценностно-мотивационного, гностически-когнитивного, исследовательско-операционального, творчески-креативного), показателей, этапов (учебно-исследовательского, научно-исследовательского, научно-методологического) формирования исследуемого личностного феномена и педагогических условий: а) обеспечения гибкости и взаимодействия фундаментального, культурологического, общенаучного, методологического, мировоззренческого направлений профессиональной подготовки; б) сочетания научно-педагогического, творчески-поискового, опытно-экспериментального, научно-методического поиска; в) создания культурно-научно-образовательной среды; г) реализации научно-методической работы преподавателя,

источниками которой является педагогическая наука в ее концептуальной и нормативной форме, результаты собственной научно-исследовательской деятельности. На основе проведенного исследования выявлены закономерности, характерные для процесса формирования научно-исследовательской культуры будущих учителей музыки.

Ключевые слова: научно-исследовательская культура будущего учителя музыки, методологическая культура, аксиологические ориентиры исследования, научный стиль мышления, научно-художественное миропонимание, технология научно-исследовательской деятельности, культурологический подход, педагогические технологии.

Tusheva V.V. Theoretical and Methodological Guidelines for the Development of Scientific Research Culture of Future Music Teachers in the Process of Professional Education. – The Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of pedagogical sciences after speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional education. National pedagogical university of the name of M.P.Drahomanov – Kyiv, 2016.

The thesis deals with methodological, theoretical and methodical aspects of research. The essence of future music teacher scientific research culture (FMT SRC), features of educational and pedagogical processes of its formation are revealed on the basis of polyparadigmatic, systematic and integrative methodology. Structural (axiological-orientational, technological and activity, personal and cognitive, creative) and functional components of future music teacher scientific and research culture are grounded, conceptual aspects regarding the formation of this personal phenomenon in the process of professional education are formulated, scientific and methodological system provision including conceptual, content and organizational, technological and monitoring components is developed. Culturological approach represents a theoretical and methodological basis of future music teacher scientific research culture formation strategy; competency, innovative and contextual approaches are considered as those that can become effective methods of creating practice-oriented learning in a complex system of higher pedagogical school professional education considering the ways of integration in the development of education, science and art.

The model of FMT SRC formation in the process of professional education; pedagogical conditions; focus on scientific research and educational, artistic values; creating cultural and scientific-educational environment; provision of flexibility and interaction of fundamental, culturological, general scientific, methodological, ideological directions in education are theoretically grounded and experimentally tested. The efficiency of specially developed educational technology is proved.

Key words: scientific research culture of future music teachers, music teacher methodological culture, research, educational and artistic values, musical and pedagogical research, scientific way of thinking, culturological approach, educational technologies.